

Kompenzacija, tranzicijska pravda i uvjetovani međunarodni kredit u Bosni i Hercegovini

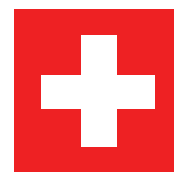
Pokušaji reformacije primanja vezanih za rat prema žrtvama
i veteranima rata 1992–1995.

Linda Popić sa Belmom Panjeta
juni 2010. godine

Neovisni istraživački rad podržan od strane

NORWEGIAN EMBASSY

Švicarska.

Ambasade Kraljevine Norveške u Bosni i Hercegovini

Ambasade Švicarske u Bosni i Hercegovini

Izjava o ograničenju odgovornosti

Ovaj dokument ne odražava stavove sponzora, Ambasade Kraljevine Norveške u Bosni i Hercegovini i Ambasade Švicarske u Bosni i Hercegovini. Autori preuzimaju punu odgovornost za stavove iznesene u ovom dokumentu, uključujući i moguće greške. Ovaj neovisni istraživački rad omogućen je finansiranjem od strane fondova Norveške i Švicarske Ambasade, za projekat provizorno nazvan "Neovisna istraživačka publikacija: Kompenzacijska davanja za žrtve rata, tranzicijska pravda i uvjetovani međunarodni kredit u Bosni i Hercegovini."

Grant Norveške Ambasade broj: 287/2009

Zahvalnost

Hvala sljedećim osobama na njihovoj pomoći prilikom prikupljanja podataka za ovo istraživanje:

Salko Bebo, FBiH Ministarstvo boraca i invalida

Martin Frančešević, FBiH Ministarstvo boraca i invalida

Sabid Lipović, FBiH Ministarstvo boraca i invalida

Fikret Kadrić, FBiH Ministarstvo boraca i invalida

Ankica Kostić, FBiH Ministarstvo rada i socijalne politike

Esmā Palić, FBiH Ministarstvo rada i socijalne politike

Aiša Kulovac, FBiH Ministarstvo rada i socijalne politike

Ivanica Španić-Rakić, RS Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite

Branka Šljivar, RS Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite

Stephanie Barbour, OSCE BiH

Senad Slatina, UNDP BiH

Sanela Paripović, UNDP BiH

Boryana Gotcheva, Svjetska banka u BiH

Orhan Nikšić, Svjetska banka u BiH

Milan Cuc, Međunarodni monetarni fond u BiH

Prevod (sa engleskog jezika na bosanski)

Adisa Sarajčić-Hajdari

adisahajdari1@gmail.com

Lektor

Emil Prutina

emilprutina@gmail.com

Grafički dizajn

Adi Omerbegović

adi.omerbg@gmail.com

Štampa

Sabah Print, Ilidža

sabahprint@yahoo.com

Autorska prava

Linda Popić, linda.popic@gmail.com

Belma Panjeta, belma.panjeta@gmail.com

Sarajevo, jun 2010.

Sadržaj

1.	Uvod	4
2.	Metodologija.....	5
3.	Pregled "sistema" primanja vezanih za rat u BiH	6
4.	Podaci o primanjima	9
5.	Da li su primanja vezana za rat u BiH "kompenzacija", "socijalna zaštita" ili nešto između?	13
5.1.	Karakteristike primanja vezanih za rat u BiH u usporedbi sa općim karakteristikama socijalne zaštite i kompenzacijskim primanjima	15
5.2.	Šta su, dakle, primanja vezana za rat u BiH?.....	17
5.3.	Zašto je važna priroda primanja vezanih za rat u BiH?	18
6.	Uloga MMF-a i Svjetske banke u politikama primanja vezanih za rat u BiH	19
6.1.	Trenutni uvjeti kredita MMF-a i Svjetske banke	19
7.	Reforme primanja vezanih za rat u 2009. godini	21
8.	Odabrana pitanja za daljnji razvoj politike.....	24
8.1.	Razlike u primanjima civilnih žrtava i ratnih vojnih invalida	24
8.2.	Prevara i greška u određivanju ispunjenih uvjeta za primanja.....	25
8.3.	Revizija u Republici Srpskoj	25
8.4.	Revizija u Federaciji	26
8.5.	Baza podataka o primanjima koju održavaju vlasti Bosne i Hercegovine	27
8.6.	Diskriminacija u zakonu?	28
8.7.	"Certifikacija" žrtava.....	29
9.	Zaključak.....	29
10.	Preporuke.....	31

1. Uvod

U aprilu 2010. godine na hiljade bivših boraca pristiglo je pred zgradu Vlade Federacije Bosne i Hercegovine u Sarajevu kako bi protestovali, neki razbijajući prozore kamenicama, izazivajući požare u uredima i sukobljavajući se sa interventnim policijskim snagama. Slike nasilja odaslane su širom svijeta publici koja je u vijestima navikla na priče o riziku obnavljanja sukoba u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini (BiH). Nasilje je, kao i uvijek, privuklo više pažnje negoli sami razlozi protesta: među kojima i izvjesnost obavezne provjere prihoda koje primaju ratni vojni invalidi i porodice poginulih boraca.

Pozadina ovih socijalnih nemira bila je odluka državnih vlasti Bosne i Hercegovine (Vlade Federacije i Vlade Republike Srpske, državne vlade i Vijeća ministara) da se obrate Međunarodnom monetarnom fondu (MMF) i Svjetskoj banci (SB) za zajmove i kredite koji bi pomogli dugovima opterećenoj ekonomiji. Zahtjev vlade je u julu 2009. godine bio prihvaćen od strane MMF-a u vidu Stand-by aranžmana vrijednog 1.2 milijarde američkih dolara, kao i od strane Svjetske banke koja je u aprilu 2010. godine odobrila dodatni zajam vrijedan 111 miliona američkih dolara. Kao svi MMF Stand-by aranžmani, te mnogi zajmovi Svjetske banke, periodični transferi navedenih zajmova Bosni i Hercegovini uvjetovani su implementacijom određenih fiskalnih i ekonomskih reformi od strane vlasti u BiH, reformi koje su ranije bile odobrene od strane MMF-a. Ove reforme obuhvataju reviziju isplata ratnim veteranima i civilnim žrtvama rata u oba entiteta, uz najradikalnije izmjene – uključujući i one koje su prethodile nasilnim protestima u aprilu 2010. godine – koje se odnose na primaoce isplata u Federaciji.

Istovremeno, lokalne i međunarodne organizacije civilnog društva i međunarodne agencije u svim dijelovima zemlje nastavljaju svoje napore kako bi održali inicijative iz područja tranzicijske pravde – uključujući i mjere koje se tiču žrtava – na javnom dnevnom redu i budžetu svih institucija u BiH. U okviru ovih inicijativa obuhvaćena su i nastojanja da se osigura "kompenzacija", kao i drugi vidovi reparacija, za one nad kojima je počinjeno nasilje u toku rata od 1992–1995.

Sve ovo se odvijalo u zemlji u kojoj nikada nije uspostavljen formalni sistem "reparacija", barem ne onaj koji bi nalikovao inicijativama tranzicijske pravde u drugim post-konfliktnim zemljama. Ono što BiH pak ima jeste kompleksan dijapazon tekućih isplata ljudima koji pate od posljedica rata: od kojih su neke usmjerene ka civilnim žrtvama rata i članovima njihovih porodica, a još opsežniji je set isplata i dodataka koji je usmjeren ka borcima koji su služili vojsku u toku rata i porodicama boraca koji su poginuli ili nestali u toku rata. Ova primanja (posebno ona za bivše borce i porodice boraca) su godinama gutala velike iznose entitetskih budžeta. Sva ova primanja sada su predmet reformi u okviru državnih i posredničkih uvjeta vezanih za zajmove MMF-a i Svjetske banke Bosni i Hercegovini formaliziranih 2009., odnosno 2010. godine.

Ova tekuća primanja se, od strane različitih interesnih grupa, nazivaju kao "kompenzacijska" primanja (za kršenje ljudskih prava i zakona rata), kao primanja "socijalne zaštite", kao beneficije za ratne zasluge, kao "invalidnine" ili sveobuhvatnim terminom koji preferiraju međunarodne fiskalne institucije: "socijalni transferi". Ovakva raznovrsna terminologija odražava različita poimanja o tome šta zaista jesu ova primanja i o tome koja je njihova funkcija, što zauzvrat utiče na koncepcije o tome kako ova primanja trebaju biti regulisana, ko ih treba primiti, te kako trebaju biti učinjene bilo kakve izmjene.

Ovo istraživanje kreće od stanovišta da trenutne i planirane reforme primanja vezanih za rat u BiH nisu samo pitanje fiskalne i ekonomske reforme, već imaju i veliki značaj za razvoj politike tranzicijske pravde u Bosni. Ovaj rad razmatra tekuće isplate od strane Vlade prema ljudima u Bosni i Hercegovini kojima je kao direktna posljedica rata od 1992-1995. nanesena šteta fizički, psihički ili seksualno, ili čiji su članovi porodice ubijeni ili nestali kao direktna posljedica rata od 1992-1995. Razmatrajući podjele načinjene zakonodavstvom u BiH, ovi ljudi se nazivaju civilnim žrtvama i njihovim porodicama, ratnim vojnim invalidima i porodicama poginulih boraca (ili porodicama boraca koji su bili ubijeni ili nestali). Također, primanja demobilisanih boraca rata od 1992-1995. (boraca koji za posljedicu nemaju invaliditet) su ukratko razmatrana ovdje. U svrhu ovog istraživanja se sva ova primanja zajednički nazivaju "primanja vezana za rat".

Bilo je izvan domene ovog rada analizirati specijalna primanja boraca koja su dodijeljena za vojne zasluge usljed njihovog učešća u ratu, kao i mnoge dodatne nematerijalne beneficije ili pomoći na koje svi korisnici primanja vezanih za rat imaju pravo.¹

Ciljevi ovog rada su sljedeći:

- (i) Ispitati prirodu "primanja vezanih za rat", sa posebnim osvrtom na definiciju kompenzacije i reparacije u međunarodnom pravu i praksi, te opće definicije primanja socijalne zaštite – kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri ta plaćanja nose obilježje kompenzacije, socijalne zaštite ili nečega između.
- (ii) Analizirati uticaj davatelja uvjetovanih međunarodnih kredita (konkretno, MMF-a i Svjetske banke i kredita koje su oni odobrili za BiH u 2009. i 2010. godini) na razvoj politike "primanja vezanih za rat" u BiH. To uključuje razmatranje izmjene politike i javnih reakcija na te izmjene.
- (iii) Prepoznati ključne probleme u pogledu primanja vezanih za rat i prakse u BiH koja jeste, ili bi trebala biti, predmet reformi – uključujući i pitanja prevara počinjenih prilikom podnošenja zahtjeva za primanjima.
- (iv) Dati preporuke za daljnje kreiranje politike i reformi u BiH na postojeća primanja vezana za rat.

2. Metodologija

Ovo istraživanje koristi nekoliko istraživačkih metoda, uključujući i tumačenje primarnih izvora, kao što su bosanskohercegovačko i međunarodno zakonodavstvo, evidencije i statistike isplata od strane relevantnih organa vlasti u BiH, revizorski izvještaji i medijski izvori (uglavnom online, te printane novinske publikacije i izvještaji novinskih agencija). Informacije su, također, preuzimane iz analitičkih i informativnih izvještaja objavljenih od strane međunarodnih agencija, međunarodnih finansijskih institucija, te međunarodnih i nacionalnih organizacija civilnog društva. Stručne knjige i recentni članci iz stručnih časopisa su također bili korišteni.

Obavljeni su formalni i neformalni intervjui s vladinim dužnosnicima koji rade u odjelima koji upravljaju primanjima vezanim za rat, sa predstavnicima međunarodnih finansijskih institucija, te predstavnicima međunarodnih agencija i institucija. Ostale informacije od ovih institucija i pojedinaca zaprimljene su pismenim putem.

Intervjui sa organizacijama žrtava i boračkim organizacijama nisu obavljeni iz nekoliko razloga. Kao prvo, mogućnost da se razgovara sa neophodnim brojem žrtava i boraca potrebnim da se stvori prikaz njihovih stavova (obzirom na to da različite žrtve i borci mogu primati značajno različita primanja, u zavisnosti od njihovih individualnih okolnosti, a neki uopće i ne primaju ista) bila je izvan opsega ovog istraživanja. Kao drugo, dogodio se niz konsultativnih istraživačkih procesa koji su vodili do vjerodostojnih informacija o stavovima žrtava i veterana.² Iz tih razloga, umjesto mišljenja dobijenih kroz primarno istraživanje, ovo istraživanje sadrži mišljenja boraca i žrtava na način na koji su ista bila navedena u člancima objavljenim putem medija.

Statistički podaci o isplatama i korisnicima isplata pribavljeni su putem zahtjeva koji su upućeni relevantnim institucijama u BiH – Ministarstvu rada i socijalne politike, Ministarstvu za pitanja boraca i invalida u Federaciji, te Ministarstvu rada i boračko-invalidske zaštite u Republici Srpskoj (RS). Više informacija o specifičnim skupinama podataka je prikazano u poglavlju 4.

3. Pregled "sistema" primanja vezanih za rat u BiH

Mjesečne isplate ratnim vojnim invalidima, civilnim žrtvama rata i demobiliziranim borcima regulirane su zakonima u svakom od entiteta u BiH, iako općine u RS i kantoni i općine u Federaciji mogu donositi zakone kako bi osigurali dodatnu pomoć. Jedini zakon na državnom nivou koji postoji je Zakon o nestalim osobama.³ Međutim, Zakon o nestalim osobama u velikoj mjeri ostaje mrtvo slovo na papiru još od dana stupanja na snagu, zahvaljujući činjenici da odredbe kojima se definiše "kompenzacija" za članove porodica nestalih lica, nisu usklađene sa stvarnim sredstvima.⁴

Oba entiteta su utvrdila zasebne zakone kojima regulišu prava boraca i njihovih porodica, te prava civilnih žrtava rata i njihovih porodica, ali čvrste veze između ove dvije različite vrste legislative postoje. Legislativa civilnih žrtava se uveliko temelji na legislativi koja se odnosi na invalide i poginule borce, ali sa tipično restriktivnijim odredbama i isplatama manje finansijske vrijednosti. U Federaciji, mjesečna isplata za pojedinačne civilne žrtve zakonski je propisana u iznosu od 70% od iznosa određenog boračkom legislativom pojedinačnim ratnim vojnim invalidima sa istim procentom tjelesnog oštećenja.⁵ U RS-u je iznos osnovnog iznosa koji se isplaćuje civilnim žrtvama rata nešto veći (75% od osnovnog iznosa isplaćenog veteranima u 2009. godini), ali je i RS zakonodavstvo vezano za civilne žrtve rata, također, restriktivnije u pogledu provizija o obuhvatnosti i tome ko može ostvariti pravo na ova primanja nego što je entitetsko zakonodavstvo vezano za invalide i poginule borce.⁶ Osim toga, veterani sa niskim procentom invaliditeta, za razliku od civila, imaju pravo na isplate.

Entitetski zakoni kojima su postavljeni ovi povoljniji uvjeti za ratne vojne invalide, te porodice bivših boraca, imaju svoje korijene u jugoslovenskom zakonodavstvu kojim su predviđene velikodušne isplate vojnicima koji su se borili na pobjedničkoj "partizanskoj" (socijalističkoj) strani u toku Drugog svjetskog rata, a koje je predviđalo znatno niže isplate civilnim žrtvama rata.

Osim razlike u pravima dodijeljenim civilnim žrtvama i ratnim veteranima, između dva entiteta postoje i značajne razlike u isplaćivanim iznosima. Od juna 2009. godine, maksimalna mjesečna lična primanja civilnih žrtava (bez dodataka) iznose 514 KM u Federaciji, i 375 KM u RS-u. Maksimalna mjesečna lična primanja ratnih veterana (bez dodataka) iznose 734 KM u Federaciji, i 650 KM u RS-u.

Federacija isplaćuje primanja vezana za rat značajno većem broju ljudi nego što to čini Republika Srpska, a to, zajedno sa velikodušnijim isplatama, znači i da troši znatno više na primanja vezana za rat nego što to čini Republika Srpska.

Prema podacima ministarstava Federacije i RS-a za decembar 2009. godine ukupno 182.486 osoba u BiH dobijalo je primanja vezana za rat (lična i porodična primanja civilne žrtve rata i lična ili porodična primanja vojne žrtve), izuzevši isplate demobiliziranim borcima i isplate odlikovanim borcima. Ova brojka se sastoji od 109.192 korisnika primanja u Federaciji (10.943 njih koji primaju isplate civilnim žrtvama rata, a 98.249 koji primaju isplate vojnim žrtvama); te 73.294 korisnika primanja u Republici Srpskoj (3.843 koji primaju isplate civilnim žrtvama i 69.451 koji primaju isplate vojnim žrtvama).

Oba entiteta su 2009. godine zajedno potrošila iznos koji se procjenjuje na ukupno 482.6 miliona KM za primanja vezana za rat (ne obuhvatajući isplate demobiliziranim borcima i odlikovanim borcima). Iznos potrošen na ove isplate čini 19,4% od ukupnog budžeta Federacije za 2009. godinu (koji je iznosio 1,6 milijardi KM, prije smanjenja učinjenih u toku godine)⁷, a 10,3% budžeta Republike Srpske koji je za 2009. godinu iznosio 1,67 milijardi KM.⁸ U istoj godini, procijenjeno je da je Federacija potrošila ukupno 310,4 miliona KM (26.671.896 KM na isplate civilnim žrtvama; a 283.779.660 KM na isplate vojnim žrtvama⁹); a RS je potrošila 172,2 miliona KM (7.676.804 KM na isplate civilnim žrtvama, a 164.538.323 na isplate vojnim žrtvama).

Zakonska definicija nekoga ko ima status "civilne žrtve" i "ratnog vojnog invalida" slična je u oba entiteta. U Republici Srpskoj, civilne žrtve rata sa pravom na primanja su osobe sa najmanje 60% tjelesnog invaliditeta¹⁰ uzrokovanog

ratnim dejstvom (kao što je granatiranje i snajperska vatra), ili kao direktne posljedice ozljede zadobijene od zaostalog oružja ili municije. Civilne žrtve koje imaju pravo na primanja su one osobe koje su pretrpjele najmanje 60% tjelesnog invaliditeta usljed seksualnog zlostavljanja, silovanja, prisilnog pritvora (zatvaranja u zatvor ili koncentracioni logor, kućni pritvor i prisilni rad), ili koje su zadobile rane ili ozljede dok su bile u neprijateljskim rukama, kao i ljudi čije je ubistvo ili nestanak direktna posljedica ratnog dejstva.¹¹

Zakonodavstvo Federacije u suštini sadrži iste odredbe koje definišu civilne žrtve koje imaju pravo na primanja, uz izuzetak da za osobe koje su pretrpjele seksualno zlostavljanje ili silovanje ne treba utvrđivati fizički invaliditet od 60%.¹²

Ratni vojni invalidi su u oba entiteta definirani kao bivši pripadnici oružanih snaga (uključujući zvanične vojske i paravojne formacije) koji su zadobili ozljede ili bolest dok su bili na dužnosti u vrijeme rata 1992-1995. i do razoružanja (1996.). Prema zakonu Federacije, veterani imaju pravo na primanja ukoliko imaju barem 20% tjelesnih oštećenja uzrokovanih ozljedom, bolešću ili pogoršanjem bolesti¹³, dok zakon RS-a zahtijeva barem 20% tjelesnog oštećenja uzrokovanih bolešću i najmanje 40% tjelesnog oštećenja gdje je oštećenje uzrokovano bolešću.¹⁴

Zakonodavstvo o invalidima i poginulim borcima u Federaciji isključuje bivše vojnike takozvane "Autonomne Pokrajine Zapadna Bosna" (APZB). Ovi bivši vojnici, umjesto toga imaju prava predviđena Zakonom o civilnim žrtvama u Federaciji. Zakonom o veteranima Republike Srpske propisano je da oni koji su se borili na strani neprijatelja, ili su potpomagali neprijatelja, nemaju pravo na primanja. Poglavlje 8 sadrži više pojedinosti o ovim aspektima zakonodavstva Federacije i RS.

Porodice civilnih žrtava i ratnih veterana u oba entiteta, također, imaju prava na primanja vezana za rat. Članovi porodice koji mogu ostvariti pravo na isplatu su djeca, posinci i pokćerke, supružnici, roditelji, braća i sestre, djedovi i bake, te poočim i pomajka direktne žrtve ili veterana. Oba entiteta pružaju isplate članovima porodica civila koji su ubijeni ili su nestali u toku rata. Plaćanje je raspodijeljeno između članova porodice koji na to imaju pravo, a uvjetovano je prihodima porodica koja ne prelaze određeni prag. Oba entiteta, također, nude isplate porodicama osoba koje su umrle nakon utvrđivanja njihovog prava na primanja civilnih žrtva. Ova primanja su također podložna provjeri prihoda, kao što je više opisano u poglavlju 4.

Porodice boraca ubijenih ili nestalih za vrijeme rata, te porodice ratnih vojnih invalida koji su umrli nakon utvrđivanja njihovog prava na lična primanja, imaju pravo na porodične isplate koje su značajno veće od isplata porodicama civilnih žrtava. Ova primanja vojnih porodica samo djelomično ovise o prihodu porodice, iako su krajem 2009. i u 2010. godini donesene izmjene zakona u svrhu izmjene ovakve situacije.

Zahtjevi za sva primanja vezana za rat u BiH se podnose (ili su bili podneseni) kroz upravni postupak koji započinje na općinskom nivou. Podnosioci zahtjeva za civilne žrtve i njihove porodice u Federaciji podnose svoje zahtjeve Centru za socijalni rad u općini u kojoj žive ili imaju registrovanu adresu boravka. Civilne žrtve rata, ratni vojni invalidi, te porodice bivših boraca u RS-u, podnose svoje zahtjeve u za to zaduženom odjelu unutar svojih općinskih institucija, dok veterani to isto čine u Federaciji.

Svi zahtjevi, osim što moraju biti podneseni do isteka važećeg roka, moraju biti potkrijepljeni pisanim dokazima, uključujući (gdje je to moguće) i medicinsku dokumentaciju o vremenu ozljede, smrti, nestanku ili drugoj vrsti oštećenja. U smislu prepoznavanja poteškoća u vidu pribavljanja medicinskih dokaza za određene prekršaje iz perioda rata, zakonodavstvo u Federaciji izuzima žrtve seksualnog nasilja i silovanja od toga da moraju podnositi medicinske dokaze. To da je određena osoba silovana ili seksualno zlostavljena mora biti ovjereno od strane za to određenog udruženja žrtava. Za to određena udruženja žrtava u Federaciji također potvrđuju i da li je osoba bila zatvorenik u koncentracionom logoru. U RS-u je medicinska dokumentacija obavezna uz sve zahtjeve civilnih žrtava, te mora datirati iz perioda u okviru godine dana od kada je ozljeda ili oštećenje nanoseno ili u roku od godinu dana od kraja ratnih aktivnosti koje su dovele do ozljede ili oštećenja. Izjave svjedoka se ne mogu koristiti kao dokaz niti u jednom entitetu, bilo za zahtjeve civilnih žrtva, bilo za zahtjeve bivših boraca.

Ratni vojni invalidi i porodice poginulih i nestalih boraca, te porodice ratnih vojnih invalida koji su umrli, također moraju dostaviti medicinsku dokumentaciju u svrhu zahtjeva. U RS-u se borački status podnositelja zahtjeva verificira potvrdom od strane udruženja veterana, dok u Federaciji to čine nadležna ministarstva (najčešće Ministarstvo boraca i invalida) koja posjeduju evidenciju o boračkom statusu.

Prije nedavnih zakonodavnih promjena koje su uslijedile kao odgovor na Stand-by aranžman s MMF-om i "demobilizirani borci" su također imali pravo na primanja po osnovi svog boračkog statusa. Prema Federalnom zakonu koji je bio na snazi sve do aprila 2010. godine,¹⁵ demobilizirani borac koji je u toku rata služio u oružanim snagama BiH najmanje godinu dana, imao je pravo na mjesečna novčana primanja u slučaju nezaposlenosti u iznosu od 25% od prosječne plaće u Federaciji za proteklu godinu. U 2009. godini, kada je prosječna mjesečna plaća u Federaciji iznosila 792 KM,¹⁶ demobilizirani borac je imao pravo na iznos od 198 KM mjesečno. Ovaj mjesečni iznos biva isplaćivan u periodu od najviše godinu dana, ili dok bivši borac počne raditi, odnosno sve dok ne bi odbio ponudu za posao za koji je odgovarajuće kvalificiran. Borac koji je služio u odbrambenim snagama najmanje dvije godine za vrijeme rata, imao je pravo na primanja po osnovi nezaposlenosti u periodu od najviše dvije godine, dok je služenje od tri godine davalo pravo na primanja u periodu od najviše tri godine. Nasuprot tome, običan građanin u Federaciji BiH ima pravo na mjesečnu novčanu naknadu od 40% od prosječne plaće u tom entitetu (što je u 2009. godini iznosilo 317 KM), a to da li i koliko dugo će primati ovu nadoknadu ovisi o tome da li je imao prijavljeno zaposlenje. Neko sa pet ili manje godina radnog staža može primati nadoknadu po osnovi nezaposlenosti najduže tri mjeseca, osoba sa 25 godina radnog staža 12 mjeseci, a osoba koja je radila više od 35 godina ima pravo primati nadoknadu po osnovi nezaposlenosti ukupno 24 mjeseca.¹⁷

Zakon donesen u februaru 2010. godine je od 30. aprila 2010. godine u Federaciji ukinuo ove posebne beneficije za nezaposlene demobilizirane borce. Demobilizirani borci su zadržali svoje pravo na brojna "nematerijalna prava".¹⁸ U Republici Srpskoj, prije nego što su promjene zakona izvršene u decembru 2009. godine, demobilisani borci su imali pravo na godišnje novčano primanje, kao i na druge oblike pomoći.¹⁹

4. Podaci o primanjima

Napomena: Isplaćeni iznosi su važeći od juna 2009. godine.²⁰ Žrtve i veterani imaju pravo na dodatke na osnovna mjesečna primanja, kao što je specificirano. U svrhu poređenja, prosječna bruto mjesečna plaća u 2009. godini iznosila je 792 KM u Federaciji, te 788 KM u Republici Srpskoj.²¹

Tabela 1

Iznosi isplata civilnim žrtvama rata i članovima njihovih porodica: Federacija i RS

Civilne žrtve – lična primanja u Federaciji	Civilne žrtve – lična primanja u RS
Mjesečno primanje, ovisno o postotku tjelesnog oštećenja (od 60% do 100% invaliditeta). Žrtve seksualnog nasilja primaju isplate jednake 100% invaliditetu. 93 KM (60% invaliditeta) do 514 KM (100% invaliditet koji zahtijeva tuđu njegu i pomoć)	Mjesečno primanje, ovisno o postotku tjelesnog oštećenja (od 60% do 100% invaliditeta). 113 KM (60% invaliditeta) do 375 KM (100% invaliditet koji zahtijeva tuđu njegu i pomoć)
Dodatak za tuđu njegu i pomoć za žrtve sa 80% ili većim invaliditetom 257 KM do 514 KM	Dodatak za tuđu njegu i pomoć 300 KM
Po potrebi ortopedski dodatak 88 KM do 186 KM	Dodatna novčana pomoć za žrtve sa 70% ili većim invaliditetom, i za žrtve sa 60% invaliditetom i njihove porodice, koji su nesposobni za rad. Ovo primanje je podložno provjeri prihoda 23 KM do 75 KM
Maksimalna ukupna primanja (100% invaliditet koji iziskuje tuđu njegu i pomoć + dodatak za tuđu njegu i pomoć plus ortopedski dodatak) = 1214 KM	Maksimalna ukupna primanja (100% invaliditet koji iziskuje tuđu njegu i pomoć + dodatak za tuđu njegu i pomoć plus dodatna novčana pomoć) = 750 KM
Civilne žrtve – porodična primanja u Federaciji	Civilne žrtve – porodična primanja u RS
Mjesečna primanja za porodice civila koji su ubijeni ili nestali u toku rata. Prianja podijeljena na članove porodice koji na to imaju pravo. Korisnik porodičnih primanja čiji prihodi prelaze iznos prosječne plaće u Federaciji u prethodnoj godini, dobijaju 50% mogućeg iznosa: 221 KM (1 član porodice koji je ubijen ili nestao, neumanjeno kroz provjeru prihoda) do 334 KM (4 ili više članova porodice)	Mjesečna primanja za porodice civila koji su ubijeni ili nestali u toku rata. Prianja podijeljena na članove porodice koji na to imaju pravo, ovo primanje će biti predmet provjere prihoda: 150 KM (1 član porodice koji je ubijen ili nestao)
Mjesečna primanja za porodice civilnih žrtava koje su preminule nakon što su primale primanja za žrtve sa invaliditetom od 80% ili više, plus dodatak za tuđu njegu i pomoć (dodatak za tuđu njegu i pomoć za žrtve seksualnog nasilja nije potreban); pod uvjetom da je njihova smrt bila posljedica njihove ratne ozljede ili bolesti. Prianja se dijele na članove porodice koji na to imaju pravo. Provjera prihoda: korisnici porodičnih primanja sa prihodom koji prelazi iznos prosječne plaće u Federaciji u prethodnoj godini, dobivaju 50% mogućeg iznosa ovog primanja: 221 KM (1 član porodice direktne žrtve, neumanjeno provjerom prihoda) do 334 KM (4 ili više članova porodice)	Mjesečna primanja za porodice civilnih žrtava koje su preminule nakon što su primale primanja za žrtve. Prianja se dijele na članove porodice koji na to imaju pravo; ovo primanje će biti predmet provjere prihoda: 75 KM (1 član porodice direktna žrtva)
	Dodatna naknada za člana porodice koji je nesposoban za rad. 50% od iznosa koji prima direktna civilna žrtva (57 KM do 188 KM)

Tabela 2**Iznosi isplata ratnim vojnim invalidima, palim borcima i njihovim porodicama: Federacija i RS**

Ratni vojni invalidi – lična primanja u Federaciji	Ratni vojni invalidi – lična primanja u RS
Mjesečno primanje, ovisno o postotku tjelesnog oštećenja (od 60% do 100% invalidnosti): 37 KM (20% invalidnosti), do 132 KM (60% invalidnosti), do 734 KM (100% invalidnosti koja iziskuje tuđu pomoć i njegu)	Monthly payment depending on level of physical disability (from 20% to 100% disability). Current payment amounts 25 KM (20% disability) to 650 KM (100% disability requiring a carer)
Dodatak za tuđu njegu i pomoć za veterane sa najmanje 80% invaliditetom: 367 KM do 734 KM	Dodatak za tuđu njegu i pomoć: 230 KM to 500 KM
Po potrebi ortopedski dodatak: 125 KM do 266 KM	Po potrebi, ortopedski dodatak za veterane sa najmanje 60% invaliditeta: 35 KM do 145 KM
Maksimalna ukupna primanja (100% invaliditet koji iziskuje tuđu njegu i pomoć plus ortopedski dodatak plus dodatak za tuđu njegu i pomoć) = 1734 KM	Maksimalna ukupna primanja (100% invaliditet koji iziskuje tuđu njegu i pomoć plus ortopedski dodatak plus dodatak za tuđu njegu i pomoć) = 1295 KM
Ubijeni, umrli ili nestali veterani – porodična primanja u Federaciji	Ubijeni, umrli ili nestali veterani – porodična primanja u RS
Mjesečna primanja za porodice veterana koji su ubijeni ili nestali u toku rata. Primanja podijeljena na članove porodice koji na to imaju pravo; primanja dijelom podložna provjeri prihoda: 316 KM (1 korisnik primanja) do 477 KM (4 ili više korisnika), 149 KM za porodice sa prihodom i bez djece	Mjesečna primanja za porodice veterana koji su ubijeni ili nestali u toku rata. Primanja podijeljena na članove porodice koji na to imaju pravo: 300 KM (za jednog korisnika primanja), do 600 KM (4 ili više korisnika) Mjesečno primanje uvećano za 175 KM za posebno ugrožene članove porodice po smrti veterana (npr. dijete koje je ostalo siroče)
Mjesečna primanja za porodice veterana koji su preminuli nakon što su primali primanja za invaliditet od 80% ili više, ili za invaliditet od 50% ili više gdje je njihova smrt bila posljedica ratne ozljede. Primanja se dijele na članove porodice koji na to imaju pravo (primanje dijelom podložno provjeri prihoda): 316 KM (1 korisnik primanja) do 477 KM (4 ili više korisnika), 149 KM za porodice sa prihodom i bez djece	Mjesečna primanja za porodice veterana koji su preminuli nakon što su primali primanja za invaliditet od najmanje 60%. Primanja se dijele na članove porodice koji na to imaju pravo, 150 KM do 225 KM po porodici

Tabela 3**Federacija: broj osoba korisnika ličnih i porodičnih primanja za civilne žrtve rata; ukupno utrošeno sredstava iz budžeta Federacije na isplate ovih primanja**

Napomena: Prema finansijskom uređenju između Federacije i kantona, Vlada Federacije plaća 70% iznosa isplate za civilne žrtve, dok kantoni plaćaju preostalih 30%. Utrošeni iznosi prikazani dolje čine samo 70% od ukupnog iznosa.

Mali broj korisnika primanja po osnovi invaliditeta iz Drugog svjetskog rata također su uključeni u ove podatke jer, prema Ministarstvu za rad i socijalnu politiku, odvojene informacije u vezi primanja vezanih za rat 1992-1995. nisu dostupne.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Korisnici ličnih primanja za civilne žrtve rata na osnovi tjelesnog oštećenja. Od 2006. godine ovim su obuhvaćene i žrtve torture i pripadnici APZB-a	3688	3683	3418	4199	4512	4541
Korisnici ličnih primanja za civilne žrtve po osnovi seksualnog zlostavljanja i silovanja¹	-	-	96	353	493	612
Korisnici primanja porodične invalidnine	4344	4605	4056	4812	5504	5797
Ukupan broj osoba primaoca ličnih i porodičnih primanja civilne žrtve	8032	8288	7570	9364	10509	10950
Iznos utrošen od strane Federacije PO GODINI u KM, na sve isplate civilnim žrtvama (uključujući i dodatke)²	5,590,670 ³	11,301,578 ⁴	5,470,824 ⁵	21,280,981	27,819,376	26,671,89

- Ova kategorija, kao zasebna osnova za primanja, uvedena je 2006. godine. Prije toga, neke žrtve seksualnog nasilja i silovanja su mogle osigurati primanja po osnovi tjelesnog oštećenja. Žrtve seksualnog nasilja i silovanja stoga mogu biti zastupljene također i među korisnicima drugih ličnih primanja
- Ovaj ukupni iznos obuhvata iznos utrošen na dodatak za tuđu njegu i pomoć i ortopedski dodatak.
- Tri kantona (Bosansko-posavski; Hercegovačko-neretvanski i Hercegbosanski) nisu imali isplate u ovoj godini, tako da ni Federacija nije izvršile iste.
- Bosansko-posavski; Hercegovačko-neretvanski i Hercegbosanski kanton ponovo nisu izvršili isplate u ovoj godini, a Unsko-sanski kanton je dostavio podatke za samo osam mjeseci u godini dana.
- Ovaj iznos je samo za period septembar – decembar 2006. godine. Puni iznos godišnje utrošenih sredstava nije bio dostupan.

Tabela 4**Federacija: broj osoba korisnika ličnih i porodičnih primanja za ratne vojne invalide po osnovi invaliditeta borca, smrti ili nestanka – ukupno potrošeno na ove isplate**

Napomena: Federalno ministarstvo boraca i invalida bilo je u mogućnosti pružiti podatke jedino od 2006. godine naovamo. Naveli su da prije 2006. godine, plaćanja borcima Hrvatskog vijeća obrane nisu bila u nadležnosti Ministarstva.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ratni vojni invalidi korisnici ličnih primanja	-	-	40 445	52 799	54 348	53 978
Korisnici porodičnih primanja po osnovi smrti ili nestanka ratnog veterana	-	-	40 400	45 801	44 991	44 271
Ukupan broj korisnika	-	-	80 845	98 600	99 339	98 249
Iznos utrošen MJESEČNO u KM na lična i porodična boračka primanja, bez dodataka⁶	-	-	18 428 002	22 581 654	24 539 707	23,648,305
Iznos utrošen GODIŠNJE u KM na lična i porodična boračka primanja, bez dodataka				270 979 848 (proračun)	294 476 484 (proračun)	283 779 660 (proračun)

6 Mjesečni rashod baziran na brojkama iz mjeseca decembra svake godine.

Tabela 5**Republika Srpska: broj osoba korisnika ličnih i porodičnih primanja za civilne žrtve rata – ukupno utrošeno na isplate ovih primanja**

Napomena: Mali broj korisnika primanja po osnovi invaliditeta iz Drugog svjetskog rata također su uključeni u prezentirane podatke jer, prema Ministarstvu rada i boračko-invalidske zaštite, odvojene informacije u vezi plaćanja vezanih za rat 1992-1995. nisu dostupne.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Korisnici ličnih primanja za civilne žrtve po osnovi fizičkog invaliditeta, uključujući i invaliditet uzrokovan seksualnim nasiljem i zlostavljanjem	1 941	1 867	1 818	1 795	1 828	1 790
Korisnici primanja porodične invalidnine	1 679	1 631	1 596	1 579	1 750	2 053
Ukupan broj korisnika ličnih i porodičnih primanja za civilne žrtve	3 620	3 498	3 414	3 374	3 578	3 843
Iznos utrošen na sve isplate civilnim žrtvama MJESEČNO u KM ⁷	399 870	365 658	355 453	516 209	-	-
Iznos utrošen na sve isplate civilnim žrtvama GODIŠNJE u KM	4 798 440 (proračun)	4 387 896 (proračun)	4 265 436 (proračun)	6 194 508 (proračun)	6 827 814	7 676 804

7 Ovaj iznos je za decembar svake godine

Tabela 6**Republika Srpska: broj osoba korisnika ličnih i porodičnih primanja za članove porodica ratnih veterana po osnovi invaliditeta borca, smrti ili nestanka – ukupno potrošeno na ove isplate**

Napomena: Kao i u prethodnoj tabeli, mali broj korisnika primanja po osnovi invaliditeta iz Drugog svjetskog rata, također su uključeni u prezentirane podatke. Podaci za period od 2004. do 2007. nisu dostupni.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ratni vojni invalidi korisnici ličnih primanja					37,639	37,232
Korisnici porodičnih primanja po osnovi smrti ili nestanka borca					33,875	32,219
Ukupno korisnika					71,514	69,451
Iznos utrošen GODIŠNJE u KM na lične i porodične isplate boricima					155,300,962	164,538,323

5. Da li su primanja vezana za rat u BiH "kompenzacija", "socijalna zaštita" ili nešto drugo?

Šta su u BiH primanja vezana za rat? Jesu li to primanja socijalne zaštite? Kompenzacijska primanja? Ili pak nešto između to dvoje? Ovo je još uvijek nerazjašnjeno pitanje, po načinu kako su okarakterisana ova primanja – a može postojati više karakterizacija, ovisno o kom primanju je riječ – definicija je povezana sa skupom uvjerenja, pretpostavki i ideologija, o tome kako trebaju funkcionirati, i da li nad njima i u kojoj mjeri trebaju biti izvršene reforme. Obzirom na to da vjerovanja, pretpostavke i ideologije pokreću reforme, ovaj rad će analizirati u kojoj mjeri se različite pretpostavke u BiH fokusiraju na ideju da su primanja vezana za rat kompenzacijska (ili barem neka od njih jesu), ili na ideju da su to primanja socijalne zaštite.

Prvo, pokušat ćemo definisati "kompenzaciju", i to prepoznati tipične osobine kompenzacijskih primanja. Međunarodno pravo daje pravo na kompenzaciju, kao i na druge oblike reparacije, žrtvama teškog kršenja međunarodnog zakona o ljudskim pravima i žrtvama teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Prema Rezoluciji Generalne skupštine UN-a "Osnovna načela i smjernice za ostvarivanje prava na pravni lijek i reparacije žrtava teških kršenja međunarodnog prava, ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava", žrtva je osoba koja je:

"Individualno ili kolektivno pretrpjela štetu, uključujući fizičke ili mentalne povrede, emocionalnu patnju, ekonomski gubitak ili znatno umanjene njihovih temeljnih prava, preko djela ili propusta koji predstavljaju teška kršenja međunarodnog zakona o ljudskim pravima, odnosno teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Tamo gdje je primjereno, a u skladu s domaćim pravom, izraz "žrtva" također obuhvaća užu porodicu ili izdržavane članove direktne žrtve nasilja i osobe koje su pretrpjele štetu prilikom nastojanja da pomognu žrtvama u nevolji ili da spriječe viktimizaciju." ²²

Osnovna načela UN-a navode da žrtve imaju pravo na "odgovarajući, učinkovit i brz oporavak". Reparacije se sastoje od pet glavnih elemenata u skladu s Osnovnim načelima: kompenzacija je jedno, a žrtve također imaju pravo na restituciju, rehabilitaciju, zadovoljštinu te garanciju neponavljanja. Osnovna načela u pogledu kompenzacije iznose sljedeće:

Kompenzacija treba biti osigurana za bilo koju štetu koja je ekonomski procjenjiva, odgovarajuća i proporcionalna težini povrede i okolnosti svakog slučaja, koja je rezultat teških kršenja međunarodnog zakona o ljudskim pravima i teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava, kao što su:

- (a) Tjelesna ili mentalna povreda;
- (b) Izgubljena prilika, uključujući zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu zaštitu;
- (c) Materijalne štete i gubitak zarade, uključujući gubitak potencijalne zarade;
- (d) Moralne štete;
- (e) Troškovi potrebni za pravnu ili stručnu pomoć, lijekove i medicinske usluge, i psihološke i socijalne usluge."

Osnovna načela UN-a kodificiraju međunarodnu pravnu obavezu da se osigura reparacija, uključujući i kompenzaciju, onima koji su pretrpjeli teška kršenja međunarodnog zakona o ljudskim pravima i teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Mnogi drugi međunarodni instrumenti, također, osiguravaju pravni lijek u slučaju kršenja zakona o ljudskim pravima i humanitarnog prava.²³ Civil ozlijeđen u toku rata je po definiciji osoba koja je pretrpjela takvo kršenje jer su civili, po zakonima rata, zaštićeni.²⁴ Vojnik koji pretrpi štetu u toku borbe samo je pretrpio povredu njegova prava, ako je bio predmet ilegalnog ratovanja (naprimjer, usljed korištenja zabranjenog oružja) ili je oštećen dok je bio ratni zarobljenik.²⁵ Ovi primjeri predstavljaju teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Ostale ozljede ili smrt koju pretrpi vojnik kroz legitimno ratovanje ne predstavljaju kršenje, a samim tim ista međunarodna pravna obaveza, da mu se osigura reparacija, ne postoji.

Prema Osnovnim načelima UN-a, države koje su dužne osigurati reparacije, uključujući i kompenzaciju, su one koje su počinile prethodno navedene prekršaje kroz činjenje ili propuste. Osnovna načela, također, navode da "države trebaju nastojati uspostaviti nacionalne programe za reparaciju i drugu pomoć žrtvama u slučaju da strane

odgovorne za pretrpljenu štetu ne mogu ili ne žele ispuniti svoje obaveze". Ova odredba je važna u kontekstu BiH, jer ona obavezuje državu BiH da osigura reparacije, unatoč činjenici da je u BiH izvor spora pitanje koja država, države, ili drugi subjekti su počinili djela kršenja. Tranzicijska pravda zagovara također stav da vlasti u BiH imaju moralnu obavezu osigurati odštetu žrtvama kršenja ljudskih prava i kršenja humanitarnog prava, jer su vlasti imale obavezu štiti prava građana BiH u toku rata, a one to nisu učinile.²⁶

Naravno, pravna doktrina nije jedini razlog za kompenzaciju, ili za primanja vezana za rat u širem smislu. Kompenzacija, naročito u postkonfliktnom kontekstu, je u jednakoj mjeri društveno-političko pitanje kao i pravno (ili čak i više). Iz toga proizlazi da se kompenzacija, kao element reparacije u postkonfliktnom društvu, obično pruža kroz eksplicitno dizajniranu upravnu šemu koja je proizvod pregovora i konsultacija sa grupama žrtava i drugih zainteresiranih strana.

Koje su osnovne karakteristike kompenzacijskih primanja? Odgovori se razlikuju prema stepenu prekršaja, ali postoji svega nekoliko lako prepoznatljivih osobina koje su rasprostranjene. Jedna je tendencija da se dodijeli jednokratna isplata, barem tamo gdje su utvrđene upravne kompenzacijske šeme nakon masovnog kršenja ljudskih prava.²⁷ Postoje, međutim, izuzeci u naginjanju prema jednokratnim isplatama. Čile provodi reparacijski program, kao odgovor na prekršaje Pinochetova režima, koji obuhvata mjesečnu "reparacijsku penziju", kao i jednokratne "kompenzacijske bonuse" (ekvivalentne jednogodišnjoj vrijednosti isplate penzije).²⁸ Ono što je bitno jeste da su žrtvama u Čileu ove penzije bile dodijeljene bez obzira na bilo koja druga primanja koja su dobivale, uključujući i beneficije socijalnog osiguranja. Žrtve su i dalje imale pravo na reparacijsku penziju bez obzira na promjene svojih okolnosti, a određena uvjerenja su data da primanja ne mogu biti oduzeta od strane države.²⁹

Iako svrha primanja nije obilježje samih primanja, to je aspekt koji može biti važan pokazatelj da li su isplate kompenzacijske ili reparacijske. Segovia navodi da je "opći cilj programa reparacije, politički: priznavanje žrtve i priznanje zlostavljanja počinjenih od strane autoritarnih režima i/ili grupa u konfliktu."³⁰ Prema Issacharoffu i Mansfieldu, reparacije su "usko povezane sa procesom socijalne reintegracije žrtava. One uključuju i priznavanje žrtve kao žrtve i kao građana (tj. kao nositelja prava) i podsticanje građanskog povjerenja i društvene solidarnosti."³¹ Issacharoff i Mansfield tvrde da se SAD Fond žrtava 11. septembra "može samo uz oklijevanje opisati kao program reparacije", jer je glavni razlog Federalne vlade SAD-a za stvaranje ovog fonda bio taj da se žrtve zaustave da u velikom broju ne nagrnu sa podnošenjem građanskih tužbi protiv avioindustrije i time izazovu bankrot iste.³² Naravno, možda neće biti jednostavno identificirati svrhu uplate ako isplata nije kreirana u okviru eksplicitno dizajnirane šeme. Moglo bi se reći da je to slučaj u BiH.

Da li je u BiH svrha primanja vezanih za rat da se pruži socijalna zaštita korisnicima? Neophodno je najprije pogledati svrhu i karakteristike samih primanja socijalne zaštite. Socijalna zaštita je vjerovatno najviše poznata kao "pomoć države siromašnima, i posebice besplatno ili subvencionirano pružanje određenih dobara i usluga, na primjer, zdravstva i obrazovanja."³³ Evropski ekonomisti preferiraju termin "socijalna pomoć", iako priznaju da ovaj termin isto tako nema "fiksno ili univerzalno značenje."³⁴ Mataganis preferira sljedeću definiciju: "socijalna pomoć je definirana na takav način da uključuje sve novčane beneficije, bilo putem doprinosa ili ne, pod uvjetom da se eksplicitno (ili barem implicitno) vrši provjera prihoda. Također, navodi da "su ove pogodnosti obično finansirane kroz opće oporezivanje, a u negativnom su odnosu prema prihodima (veće beneficije za niža primanja)."³⁵

Allen naglašava svrhu u svojoj definiciji socijalne zaštite kao "davanje siromašnima, dato kao krajnje rješenje jer su siromašni."³⁶ Dok ublažavanje siromaštva može biti najčešća svrha pružanja socijalne zaštite pojedincima, postoje i drugi mogući ciljevi. Ovi ciljevi služe da ublaže druge vrste poteškoća (uključujući prirodenu ili stečenu invalidnost); da daju korisniku sredstvo pomoću kojeg će živjeti u skladu sa prihvatljivim životnim standardom, a možda i da se (u nekim društvima) preraspodjeli bogatstvo tako da životni standard među građanima bude više izjednačen.

Karakteristike socijalne zaštite variraju u skladu sa njihovim ciljem, ciljnom populacijom te vladom koja ih provodi. Većina socijalne zaštite u vidu novčanih davanja (koja pomažu tako što uvećavaju prihod) se isplaćuju kao dvomjesečna ili mjesečna isplata; postoje i drugi dodaci ili "beneficije" koje se isplaćuju jednokratno jednom

godišnje, ili usljed promijenjenih okolnosti (kao što je na primjer rođenje djeteta).

Imovinski cenzus je i (značajna) osobina primanja socijalne zaštite, kao i način definiranja primanja socijalne zaštite. U svojoj studiji o "socijalnoj pomoći" u zemljama OECD-a, Gough i ostali usredotočili su se na "prednosti ispitane na izvorima prihoda". Prepoznali su značajnu količinu raznolikosti u vrstama socijalne pomoći (ili zaštite) koje postoje u zemljama OECD-a. Od "prednosti koje su ispitane na izvorima prihoda", prepoznali su prednosti "ispitane na siromaštvu"; opće prednosti imovinskog cenzusa; "vezane" prednosti koje daju pravo korisniku na određenu uslugu – kao što su rješavanje problema stanovanja i pogodnosti usmjerenih na određene skupine ljudi, kao što su starije osobe ili osobe sa invaliditetom.³⁷

Imovinski cenzus stoga znači da je pravo na primanje vezano za okolnosti u kojima se nalazi korisnik i ukoliko se ove okolnosti promijene, korisnik može izgubiti primanja. Promjena okolnosti može biti povećanje prihoda, ili na primjer poboljšanje zdravstvenog stanja tako da korisnik više nije kategorisan kao "invalid".

5.1. Karakteristike primanja vezanih za rat u BiH u usporedbi sa općim karakteristikama socijalne zaštite i kompenzacijskim primanjima

S obzirom na ove definicije i gore opisane opće karakteristike, šta se može zaključiti u pogledu prirode primanja vezanih za rat u BiH? Prvo, korisno je uporediti neke osnovne karakteristike u tabelarnom obliku. U svrhu analize empirijske situacije koja je dala povod nedavnim nastojanjima da se izvrši reforma, opisana primanja u BiH su ona koja su postojala prije početka reformi u drugoj polovici 2009. Naglašavajući karakteristike tih primanja, moguće je izvući neke zaključke o pretpostavkama koje su motivirale ove reforme. Promjene napravljene u vezi primanja sa kraja 2009. godine su detaljno opisane u poglavlju 7.

Tabela 7
Opšte karakteristike socijalne zaštite i plaćanja kompenzacije

	Socijalna zaštita/socijalna pomoć	Kompenzacija za prekršena ljudska prava prema međunarodnom zakonu
Svrha	Izdizanje iz siromaštva; osiguravanje osnovnog prihoda nekome ko ne može raditi usljed invaliditeta, dobi, itd.	Da obezbijedi zadovoljštinu za učinjenu nepravdu
Tekuća primanja ili primanja isplaćena paušalno (odjednom)?	Tekuća	Tipično paušalna, ponekad isplaćena u dvije ili tri rate
Imovinski cenzus?	Da	Ne
Pravo se ostvaruje po osnovi?	Iznosa prihoda, invaliditeta, starosti	Prekršeno pravo (prema međunarodnom i/ili lokalnom pravu)
Moguć gubitak primanja kao posljedica promjene u primanjima ili procentu invaliditeta?	Da	Ne, jer su primanja zasnovana na kršenju prava (nešto što se ne može izmijeniti, osim u slučaju kada se ustanovi da je osoba dala lažne podatke)

Tabela 8**Karakteristike BiH primanja vezanih za rat**

Napomena: Primanja Republike Srpske i Federacije su zajedno razmotrena ukoliko to nije drugačije precizirano.

	Lična primanja data civilnim žrtvama	Porodična primanja civilnim žrtvama	Lična primanja ratnih vojnih invalida	Veterani koji su ubijeni, umrli ili nestali – porodična primanja
Tekuća primanja ili primanja isplaćena paušalno (odjednom)?	Tekuća	Tekuća	Tekuća	Tekuća
Imovinski cenzus?	Ne	Da (Federacija), bit će i u RS	Ne	Federacija – djelomični imovinski cenzus. RS – ne
Pravo se ostvaruje po osnovi?	Stepen tjelesnog oštećenja – osim u Federaciji za žrtve seksualnog nasilja U Federaciji žrtve seksualnog nasilja ostvaruju pravo po osnovu prekršenog prava, a ne po osnovu invaliditeta	Stepen tjelesnog oštećenja civilne žrtve + prihod porodice	Boračkom statusu + stepen tjelesnog oštećenja	Borački status veterana koji je ubijen, nestao + (u Federaciji) prihod porodice i stepen tjelesnog oštećenja poginulog veterana
Moguć gubitak primanja kao posljedica promjene u primanjima ili procentu invaliditeta?	Da – po osnovi promjene u stepenu tjelesnog oštećenja, osim u Federaciji za žrtve seksualnog nasilja U Federaciji žrtve seksualnog nasilja ne mogu izgubiti primanja po osnovi promjene u stepenu tjelesnog oštećenja ili promjene u iznosu prihoda, jer primanja nisu vezana za navedeno	Da – po osnovi promjene u stepenu tjelesnog oštećenja i/ili promjene u iznosu prihoda	Da – po osnovi promjene u stepenu tjelesnog oštećenja	U Federaciji – da – na osnovu promjene u iznosu prihoda; u RS – ne

Prije donošenja određenih zaključaka o prirodi primanja vezanih za rat u BiH, vrijedi pomenuti da je, osim ratnim veteranima u Federaciji također odgovornost upravljanja primanjima vezanim za rat odgovornost ministarstava, koja također imaju odgovornost za plaćanja koja su izričito davanja socijalne zaštite – kao što su naknade za nezaposlenost za sve stanovništvo.³⁸ Zakonodavstvo koje reguliše civilne žrtve u Federaciji također definiše odredbe socijalne zaštite za djecu u nevolji i invalide čija tjelesna oštećenja nisu povezana sa ratnim djelovanjima.³⁹

Također, zanimljivo je pomenuti kako razni sudionici tranzicijske pravde i sudionici fiskalne reforme, nazivaju primanja vezana za rat u BiH. MMF i Svjetska banka ih zovu "socijalni transferi", ili "na pravima zasnovani transferi", što primanja strogo svrstava u kategoriju socijalne pomoći ili socijalne zaštite. Amnesty International, u izvještaju iz 2009. godine u vezi stanja u kojemu se nalaze žrtve seksualnog nasilja u BiH, tvrdi da država BiH ne pruža odgovarajuću kompenzaciju žrtvama, a davanja civilnim žrtvama naziva "socijalnim beneficijama koje se odnose na njihov status civilnih žrtava rata."⁴⁰ Godine 2006., UN Ured visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) je iznio BiH preporuke za reformu po kojoj bi davanja civilnim žrtvama i ratnim veteranima bila okarakterisano kao primanja socijalne zaštite, uz nazivanje primanja vezanih za rat kao "beneficije lične invalidnine"⁴¹ i "penzijske beneficije" u sklopu "socijalne zaštite".⁴²

Međutim, UNDP, koji je 2009. godine napravio "Vodič za tranzicijsku pravdu u Bosni i Hercegovini", primanja civilnih

žrtava i ratnih vojnih invalida naziva "kompenzacija". Prema tom vodiču: "Osnovna metoda reparacija [u BiH] je kroz administrativne odredbe predočene u zakonima o civilnim žrtvama rata i ratnim vojnim invalidima."⁴³ Istaknute organizacije civilnog društva kao što su Humanitarno pravo i Documenta, (neka) primanja vezana za rat u BiH smatraju kompenzacijom. U njihovom "Izveštaju o tranzicijskoj pravdi u post-jugoslovenskim zemljama za 2007. godinu" davanja civilnim žrtvama prikazuju kao kompenzaciju, i kritikovana su kao takva, dok davanja veteranima uopće nisu nikako ni klasificirana.⁴⁴ Jasno je da ne postoji konsenzus o prirodi primanja vezanih za rat u BiH, čak ni među sudionicima koji imaju zajednički interes u mehanizmima tranzicijske pravde u ovoj zemlji.

5.2. Šta su dakle primanja vezana za rat u BiH?

Očito je da su primanja vezana za rat u BiH proizvod mješavine principa i svojstava. To su sve tekuća, mjesečna primanja. Isplate civilnim žrtvama i ratnim vojnim invalidima i njihovim porodicama će se nastaviti sve za života korisnika (prema važećim zakonima), osim ako im se stepen invaliditeta ne promijeni, ili, u slučaju članova porodica civilnih žrtava, ako se njihova primanja ne promijene.

Uz jedan značajan izuzetak, moguće je reći da primanja vezana za rat u BiH i ne liče na kompenzacijska primanja koja su jedan vid reparacija prema međunarodnom pravu, niti nalikuju davanjima socijalne zaštite. Do ovog trenutka, ona ne služe adekvatno svrsi ijedne vrste primanja. Isplate nisu kompenzacijske u smislu prihvatljivom prema međunarodnom pravu, jer se prihvatljivost ne temelji na pravu koje biva narušeno. Umjesto toga, pravo na primanje se temelji na stepenu invalidnosti, što može ili ne može odgovoriti iskustvu žrtve teškog kršenja ljudskih prava i ozbiljnog kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Civil koji je pretrpio ozljede usljed ratnog dejstva, ali koji se oporavio, nema pravo na primanja, jer on ili ona nije invalid. Slično tome, civilna žrtva ili ratni vojni invalid kojem su isplaćivana primanja, ali čije se zdravlje poboljšava, će izgubiti svoja primanja na temelju promjena zdravstvenog stanja. Porodice civilnih žrtava rata u BiH kvalificiraju se kao sekundarna žrtava opisana u UN Općim načelima o pravu na reparacije, i stoga imaju pravo na reparacije. Međutim, primanja koja dobijaju po smrti njihovog člana porodice, također mogu izgubljena, jer im se pravo temelji na osnovi prihoda.

Pravo na isplatu, u slučaju ratnih vojnih invalida (i doista, demobiliziranih boraca) temelji se na sudjelovanju u ratu kao pripadnik oružanih snaga. Ovim osobama se isplaćuju primanja bez obzira na to da li je njihova invalidnost posljedica kršenja na temelju međunarodnog prava, onog koje bi moglo dovesti do prava na primanje. Prianja ratnih veterana u BiH, dakle, očito se ne uklapa u kalup kompenzacije, barem u smislu zahtijevanom po međunarodnom pravu. Slično tome, isplate članovima porodica ratnih vojnih invalida i boraca koji su bili ubijeni, ili koji su nestali, isplaćene su bez obzira da li je smrt, nestanak ili tjelesno oštećenje posljedica kršenja međunarodnog prava.

Izuzetak od ove karakterizacije primanja vezanih za rat u BiH su Federalna primanja žrtava seksualnog nasilja. Pravo na ovu vrstu primanja temelji se na samoj povredi (seksualnom zlostavljanju ili silovanju), i žrtve ne moraju dokazivati invaliditet. Činjenica da one ne moraju dokazivati invaliditet, također znači da svoje pravo ne mogu izgubiti kroz promjenu okolnosti, i, kao i druge civilne žrtve koje dobijaju lična primanja, isplate nisu (trenutno) predmet restrikcije prihoda. Ironično, ova davanja žrtvama seksualnog nasilja u Federaciji se ističu, barem teorijski, kao najviše "kompenzacijska" po prirodi. To je tako uprkos činjenici da, prema istraživanju koje je sproveo Amnesty International, odgovarajuća kompenzacija nije pružena.⁴⁵

Primanja vezana za rat u BiH također ne zadovoljavaju tipične kriterije socijalne zaštite, što je naravno razlog zašto su predmet prijedloga reforme od strane međunarodnih finansijskih sudionika. Samo davanje porodicama civilnih žrtava je podložno imovinskom cenzusu. Pravo se ne temelji samo na invaliditetu (i vrijedno je napomenuti da invalidi u BiH čije tjelesno oštećenje nije uzrokovano ratnim djelovanjem, ispunjavaju uvjete za znatno drugačija primanja), ali je, naravno, vezano za borački staž ili iskustvo. Slično tome, članovi porodica ratnih vojnih invalida ispunjavaju uvjete za primanja, iako nije tipično u uspostavljenim politikama spram invalida za porodice osoba s invaliditetom da primaju zasebna primanja.

5.3. Zašto je važna priroda primanja vezanih za rat u BiH?

Primanja vezana za rat u BiH jasno su znatiželjni hibrid namjera i karakteristika oba sistema, i kompenzacijskih primanja i beneficija veterana (koje niti su kompenzacije niti "socijalna pomoć", nego su više u rodu sa nadoknadom za službu) i socijalne zaštite. Ova posebna hibridna osobina znači da ova primanja ne uspijevaju ispuniti tipičnu svrhu bilo koje od tih vrsta primanja: socijalne zaštite, nadoknade za veterane ili kompenzacije za kršenja ljudskih prava i kršenje humanitarnog prava. Pitanje je, dakle, kojoj vrsti pitanja bi trenutna primanja u BiH trebala nalikovati? Dakako, niti jedna zemlja ne bi trebala funkcionisati bez valjanog sistema socijalne sigurnosti, koji pruža osnovnu podršku ugroženim osobama kojima je potrebna novčana pomoć i drugi oblici pomoći. Međutim, također je jasno da BiH ima obavezu prema međunarodnom pravu osigurati reparacije – od kojih je kompenzacija jedan element – žrtvama teških kršenja ljudskih prava te ozbiljnih kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Osim toga, kao pitanje domaće politike, BiH (kao i druge zemlje bivše Jugoslavije), nasljeđuje tradiciju pružanja novčanih "beneficija" za branitelje koje su znatno veće od bilo kojih davanja ponuđenih civilima koji su propatili tokom rata.

Prepoznavanje različitih pretpostavki koje podupiru politiku u vezi primanja vezanih za rat u BiH čini se važnim korakom prema otpetljavanju neprijatnog čvora principa koji tvore postojeći sistem primanja. Reformacija sadašnjih primanja vezanih za rat, tako da ona nalikuju socijalnoj zaštiti, neće zaustaviti pozive na kompenzaciju i reparacije, niti će ispuniti međunarodna prava i obaveze BiH na polju ljudskih prava. Isto tako, socijalna situacija u BiH može postati još očajnija, a svi građane Bosne i Hercegovine još više ogorčeni i ljuti na one kojima se isplaćuju primanja vezana za rat (posebno na veterane), ukoliko se ne uspostavi pravilna mreža socijalne sigurnosti, nevezana za borački staž ili iskustvo. Iako očito postoje važne odluke koje se trebaju donijeti o tome kako raspodijeliti resurse u BiH, čini se da prvi korak treba biti da se stekne jasan uvid o tome o čemu se raspravlja, da se ispitaju pretpostavke o svrsi (različitih vrsta) primanja vezanih za rat, radije nego ih brkati.

6. Uloga MMF-a i Svjetske banke u politikama primanja vezanih za rat u BiH

MMF i Svjetska banka ušli su u dogovor sa BiH o zajmovima nakon završetka rata od 1992. do 1995. godine, i njihov uticaj u pogledu politike primanja vezanih za rat u ovoj zemlji nije novina. U izvještaju iz 2002. godine, Svjetska banka je izrazila zabrinutost o održivosti visoke stope BNP-a podijeljene veteranima u obliku plaćanja i drugih dohodaka (3-4% BDP), i preporučila je smanjenje u isplatama, reformu kriterija podobnosti, institucionaliziranje provjere prihvatljivosti primatelja i "integracije pohranjivanja podataka o veteranima i porodicama korisnika i rashoda u jednom registru."⁴⁶

Prema UNDP-ovom Vodiču o tranzicijskoj pravdi:

U 2002. godini, Svjetska banka je pokrenula pregovore sa vladama entiteta u vezi sa prilagođavanjem tekućih budžetskih izdvajanja za socijalne naknade, što je i preduvjet da bi BiH imala pristup finansijskim programima SB-a. Tokom ovih pregovora, SB je dala sljedeće preporuke entitetskim vladama: minimalni postotak fizičke invalidnosti trebao bi se povećati sa 20% na 50%, u smislu ostvarivanja prava ratnih vojnih invalida; javni organi entiteta ne trebaju propisivati prava koja se ne mogu ispuniti samo da bi se izbjegao rast unutarnjeg duga; te maksimalno 20% od ukupnog budžeta trebalo bi biti dodijeljeno za socijalne naknade, kao standard (uključujući naknade za civilne žrtve rata i ratne vojne invalide).⁴⁷

Prema UNDP-u, Vlada RS-a je provela neke od ovih preporuka, dok ih Federalna vlada ignoriše, što je značilo da BiH nije ispunila zahtjeve Svjetske banke, i pregovori za provedbu finansijskih programa su propali.⁴⁸

Suada Hadžović, bivša federalna ministrica za boračka pitanja navodi da je u 2002. godini Svjetska banka preporučila da se isplate bivšim borcima uvjetuju u odnosu na bilo koje druge isplate koje dobivaju, kao i uplate koje primaju njihove obitelji. Hadžović je rekla da bi u skladu s ovom preporukom bilo potrebno da se obustavi plaćanje Federacije za do 45.000 bivših boraca – a to je nešto što Federalna vlada odbija učiniti.⁴⁹

6.1. Trenutni uvjeti kredita MMF-a i Svjetske banke

Dana 8. jula 2009. godine, nakon nekoliko mjeseci pregovora, MMF je službeno najavio odobrenje 1.6 milijardi američkih dolara kredita za BiH u obliku "Stand-by aranžmana" koji stupaju na snagu od jula 2009. do juna 2012. godine.⁵⁰ Prva rata u iznosu od 282 miliona američkih dolara prenesena je ubrzo nakon odobrenja, a ostatak će biti podijeljen svaka tri mjeseca, ovisno o izvještajima od strane MMF-a o tome kako su vlasti u BiH usvojile obećane reforme.

Kao što je uobičajena procedura, vlasti u BiH prethodno su formalno zatražile kredit slanjem "Pisma namjere" MMF-u. Nakon što je odobreno, pismo je formiralo uvjete SB-a, zajedno sa Tehničkim memorandumom o razumijevanju. "Pisma namjere" su osigurana od strane MMF-a kroz pregovore s nacionalnim državnim organima koja su i zatražila kredit, i čine plan o tome kako da se postignu monetarni i budžetski ciljevi. Pismo organa vlasti u BiH uključuje razna obećanja za reformu prema politici plaćanja u vezi ratnih događaja.

Na dan 8. aprila 2010. godine, Svjetska banka je javno iznijela svoje odobrenje od 111 miliona američkih dolara za "Razvoj operacija smjera" (ROS) za BiH – a također i zajma.⁵¹ Prema SB-u, "fokus ka reformama podržan od strane ROS-a jeste da se ojača usmjeravanje široke lepeze programa novčanog transfera za obitelji i pojedince, da bi bolje došli do onih najnemoćnijih u BiH. Programi gotovinskog prenosa koji su u pitanju su isti oni koji su cilj i MMF-a – drugim riječima, to se odnosi na primanja u vezi sa ratom. Također, na početku 2010. godine, Svjetska banka odobrila je 15 miliona američkih dolara za "jačanje institucionalnih kapaciteta koji su potrebni da bi se sprovele reforme, te za pružanje usluga zapošljavanja aktivnim tražiocima posla unutar osjetljivih grupa."⁵² Jasno, obje međunarodne finansijske institucije imaju značajan uticaj na reforme u vezi primanja vezanih za rat, barem kratkoročno.

Da bi razumjeli skorašnje, a i buduće promjene u vezi sa politikom primanja vezanih za rat u BiH potrebno je pogledati odredbe Pisma namjere dostavljenog MMF-u od strane zakonodavstva BiH, koje odražava plan reformi koji je također podržan od strane Svjetske banke. Prema Pismu namjere⁵³, vlasti BiH planiraju:

- (i) jačanje fiskalne politike radi smanjenja vladinih potreba finansiranja i poboljšanja srednjoročne fiskalne održivosti;
- (ii) sprovođenje suzdrživosti plaća javnom sektoru;
- (iii) poduzimanje strukturalnih fiskalnih reformi usmjerenih ka reformiranju sistema prenosa i jačanju upravljanja javnim finansijama;
- (iv) usvojiti koordiniran pristup kako bi se osigurala stabilnost finansijskog sektora
- (v) promovisati druge strukturne reforme koje će očuvati konkurentnost i osigurati stabilnost CBA (Currency Board Arrangement).

Reforma tzv. sistema socijalnih prenosa bila je jedna od ključnih mjera obećanih od strane vlasti. Potrebne mjere razlikovale su se od strane entiteta, a podrazumijevale su suradnju sa Svjetskom bankom:

Vlada Federacije BiH će poduzeti sveobuhvatnu reformu svojih prava na temelju naknada, u dogovoru sa Svjetskom bankom. Razumijemo da za reformu sadašnjeg složenog sistema treba vremena, a mi namjeravamo postupno ukidanje revizije raznih zakona u narednih 18 mjeseci. Kao prvi korak, do kraja 2009. godine, namjeravamo:

- (i) uklanjanje posebne naknade za nezaposlenost date demobiliziranim borcima koja dopušta "sunset klauzuli" da istekne;
- (ii) uvesti maksimalni prag prihvatljivosti dohotka za civilne i boračke beneficije;
- (iii) smanjiti sve civilne i veteranske beneficije za 10% i ukloniti registar;
- (iv) reforma "penzija" ratnih veterana.

"U srednjoročnom razdoblju, tražit ćemo pomoć Svjetske banke u poduzimanju sveobuhvatnog popisa dohodaka i imovine stanovništva i uvesti testiranje sredstava za sve civilne i ratom uzrokovane beneficije."

Vlasti Republike Srpske složile su se u postavljanju sličnog cilja, iako njihova obećanja nisu bila tako određena (možda zato što je RS bila u boljoj fiskalnoj poziciji):

U RS, središnja vlada će smanjiti potrošnju na ...

- (ii) beneficije veteranima i invalidima, pojednostavljivanjem kriterija prihvatljivosti i poboljšanjem usmjerenja

Oba entiteta su obećala da će povećati promjene "beneficija na temelju prava", uvodeći promjene koje trebaju "osigurati zaštitu siromašnih". Prema Pismu namjere: "Mi razumijemo da naše prilagođavanje programu može uticati na ranjive grupe našeg stanovništva. Zato ćemo uspostaviti mrežu socijalne sigurnosti da bismo osigurali zaštitu siromašnih." Pismo ne pruža druge pojedinosti o tome kako će "sigurnosna mreža" biti reformirana, samo izjavu da će vlasti surađivati sa Svjetskom bankom da bi bili sigurni da javni fondovi "pogode" osjetljive skupine.

Prema vijestima, ukupni iznos koji treba skinuti iz proračuna u Federaciji je 414 miliona KM, dok Republika Srpska treba sačuvati 146 miliona KM.⁵⁴ Od početka je jasno da je Federacija bila suočena s najvećim preprekama u provedbi reformi vezanih za ratna plaćanja.

7. Reforme primanja vezanih za rat u 2009. godini

Praćenjem praktičnog napretka ka reformi politike primanja vezanih za rat u BiH, moguće je istaći proturječne poglede o cilju različitih plaćanja, ali i uzeti u obzir u kojoj mjeri to utiče na klimu za tranzicijske napore za pravdu u BiH.

Kontradiktorni – ili možda tačnije, radikalno suprotstavljeni – pogledi na promjene plaćanja su bili očiti i prije nego je MMF-ov Stand-by aranžman postao služben. Ljuti na prijedlog smanjenja od 10% primanja veteranima i civilima u Federaciji, ratni vojni invalidi i članovi obitelji poginulih vojnika nasilno su protestovali ispred zgrade Vlade Federacije u junu 2009. Kao odgovor, Federalna vlada traži da se izbacе promjene plaćanja ratnim invalidima veteranima i njihovim obiteljima sa liste obećanih reformi prije nego se SBA (Stand-by aranžman) odobri.

Međutim, MMF odbija da pristane na takvu promjenu, a vođe Federacije su ostavljene da razmišljaju o svojim opcijama. Lokalni i strani mediji prenijeli su upozorenja federalnih političara, kao što je ministar finansija Bevanda, da ako zemlja ne osigura SBA, Federacija će se suočiti sa "finansijskim kolapsom, koji je jednak samoubistvu", i predvidio da će do septembra ili oktobra biti pod bankrotom.⁵⁵

Sa sveobuhvatnim smanjenjem Federalnog budžeta u iznosu od 10% koji i dalje stoji u Pismu namjere, MMF je odobrio SBA 8. jula 2009. godine, te pustio prvi transfer ubrzo nakon toga. Iako je zakon o smanjenju budžeta od 10% trebao biti donesen do kraja mjeseca maja 2009. godine, tako nešto nije se dogodilo sve do 30. jula 2009. godine, kada je Parlament Federacije donio zakon o obećanoj uštedi koji skida 10% od svih isplata iz budžeta, te je ustanovljeno da će planirani budžet za 2009. godinu za primanja u vezi sa ratom biti smanjen za 10%. Kako će se postići ušteta od budžeta primanja u vezi sa ratom, ostavljeno je da bude naknadno utvrđeno od strane zakonodavstva.⁵⁶ Federalni političari složili su se nastaviti savjetovati sa organizacijama ratnih veterana kako bi se napravio plan uštete.

Međutim, pregovori u idućih nekoliko mjeseci ne zadovoljavaju članove nekih veteranskih organizacija i opet su uslijedili nasilni protesti. Nakon dvodnevnoг protesta u kojima su demonstranti uništili dio ograde koja ih je odvajala od zgrade parlamenta, održana je hitna parlamentarna sjednica (bez premijera Mujezinovića, kao i bez svih pripadnika te stranke), kojom je skinuto smanjenje od 10% u beneficijama, kao i ukidanje zakona kojim se odobrava posebna uplata nagrađenim veteranima.⁵⁷ "Bit našeg zahtjeva je da Parlament poštuje zakon koji je već usvojen, a to je poštovanje vojnika", Reuters je citirao nagrađenog veterana i vođu protesta.⁵⁸ Ovakav postupak Federalnog Parlamenta osuđen je od strane predstavnika MMF-a, kao i od državnih i političara RS-a, uključujući i Federalnog premijera i ministra finansija.

Kasnije tokom godine, Parlament Federacije uspio je u donošenju zakona gdje je uspostavljeno da će se sprovesti revizija primanja ratnih veterana u vezi sa ratom. Iako je Zakon stupio na snagu 30. decembra 2009. godine, uveden je samo princip revizije. Detalji o tome kako će se ta revizija sprovoditi, treba da se odrede u dodatnim zakonima koji trebaju biti uspostavljeni 1. Januara 2011. godine, u skladu sa uvjetima Stand-by aranžmana.⁵⁹ Prema dobijenim informacijama, početni plan je bio revizija prava 110.000 veterana koji trebaju biti saslušani u periodu od 18 mjeseci.⁶⁰

U Republici Srpskoj, predložene reforme glede primanja u vezi sa ratom također su bili kontroverzne. Zakon je predstavljen tijelu parlamenta u decembru 2009. godine (Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o pravima boraca, ratnih vojnih invalida i porodica poginulih boraca), koji je predložio uklanjanje dodatnih primanja za odlikovane vojnike i uvođenje imovinskog cenzusa za veteranska primanja (dvije mjere koje su preporučili MMF i SB). Međutim, Skupština RS-a jedino je donijela izmjene i dopune koje su uvele ograničenje za utvrđivanje prava na mjesečne uplate za vojne invalide sa 50% ili manje invalidnosti, a imovinski cenzus samo za veterane koji imaju i druge izvore prihoda pored primanja vezanih za rat.⁶¹ Rasprava o tome kako smanjiti potrošnju plaćanja civilnim žrtvama rata nije završena sa sporazumom.

U isto vrijeme kada su vlade oba entiteta raspravljale o imovinskom cenzusu sredstava za plaćanja bivših vojnika, veteranska organizacija u Federaciji zaklinjala se kako će zaustaviti uvođenje cenzusa, na sve moguće načine. Često su spominjali dug koji država Bosna i Hercegovina ima prema veteranima, bez kojih ona ne bi ni postojala. U januaru 2010. godine izjava Saveza ratnih vojnih invalida saopćava kako će članovi "zaštititi svoje stanovništvo svim raspoloživim sredstvima i mehanizmima, a koje je izgradilo temelje države BiH korištenjem dijelova njihovih tijela."⁶²

U februaru 2010. godine, skupina veterana i njihovih obitelji pokušala je pritiskom navesti parlamentarce Federacije da potpiše obećanje kako neće ni raspravljati o zakonima o ratnim veteranima koji uvode imovinski cenzus sredstava i koji bi potvrdili prestanak primanja demobilisanih boraca. Parlamentaraci su odbili potpisati. Ostale skupine veterana prijetile su radikalnim mjerama ako se zakon o reformi donese. Predstavnik Saveza dobitnika najvećih ratnih priznanja "Zlatni ljiljan" izjavio je da će organizacija "postaviti blokade svih javnih institucija u Federaciji, od saveznih do kantonalnih i općinskih institucija."⁶³

Unatoč prijetnjama iz veteranskih udruženja, zakoni u Federaciji su doneseni krajem februara 2010. godine. Zakon kojim se mijenja glavni veteranski zakon uvodi načelo imovinskog cenzusa za ratne vojne invalide koji imaju manje od 60% invalidnosti kao i za primaocce porodičnih primanja ratnih veterana. Ti primaoci uplata su morali predati aplikaciju da bi imali svoj status prihoda potvrđen do kraja 2010. godine, kako bi nastavili primati uplate.⁶⁴ Imovinski cenzus je također uveden za sve nagrađene vojnike koji su dobili posebne uplate.⁶⁵

Drugi zakon potvrdio je isticanje Zakona o pravima demobiliziranih boraca i članova njihovih porodica, koji je ponudio posebne isplate nezaposlenim demobiliziranim vojnicima od 1. januara 2007. godine (u roku od najviše tri godine, ovisno o periodu služenja vojnog roka).⁶⁶ Nakon toga, posljednja od tih isplata za bivše vojnike, završena je 30. aprila 2010. godine. Iako su njihove mjesečne uplate bile srezane, krajnji zakon je ipak potvrdio da ovi bivši vojnici trebaju nastaviti uživati u "ne-materijalnim" pravima, uključujući prioritet u zapošljavanju, prioritet u dobijanju zajmova za podsticanje na samozapošljavanje, osnovnu zdravstvenu zaštitu, rješavanje problema stanovanja, i druge prednosti.

Ubrzo nakon toga, MMF je odobrio drugu tranšu Stand-by aranžmana, koja je bila ovisna o sprovođenju zakona reformi.

Najdramatičniji odgovor na ove reformske mjere dogodio se 2. aprila, kada se protest ispred zgrade Vlade FBiH u Sarajevu, na čelu sa ratnim veteranima, pretvorio u nasilje. Prema novinskim izvještajima, nekoliko hiljada ljudi je prisustvovalo protestu, oko 70 njih je ozlijeđeno, uključujući i nekoliko policajaca. Državni uredi bili su zapaljeni, a prozori razbijeni, a za štete na zgradi kasnije se procjenjuje da su značajne – uključujući i štete na kompjuterskom centru koji je sadržavao podatke o primanjima korisnika.⁶⁷

Prema pisanju web stranice Balkan Insight, nakon što je Parlament FBiH donio reformske zakone krajem februara, Vlada FBiH se dogovorila da se revizija raspodjele sredstava izvrši nad svim budžetskim korisnicima. Demonstranti su tvrdili da to nije učinjeno, te da Vlada razmatra daljnje smanjenje primanja ratnih veterana.⁶⁸ "Jedan veteran koji je sudjelovao u protestu, nosio je transparent na kojemu je pisalo: 'Vlada RH = Elita od razbojnika' – komentarisao je za Reuters – "Mi koji smo otišli u rat bosni i gladni još uvijek smo bez para, ali i danas imamo novi teret – oni su nas spriječili u slanju naše djece u škole." Još jedan veteran komentarisao je: "Mi smo spremni nositi naš dio tereta za ublažavanje uticaja na krizu, ali svi drugi bi trebali učiniti isto."⁶⁹

Udruženje veterana nastavilo je lobirati Vladu nakon aprilskih demonstracija, a pravo mjerilo štete su novinski naslovi koji su nastali kao rezultat. Zahtjevi veterana su bili usmjereni na ponovnu uspostavu posebnih pogodnosti za nezaposlene demobilizirane borce, a primjenu imovinskog cenzusa nad svima koji primaju vladin novac.

Uoči sastanka sa liderima organizacija ratnih veterana i nakon nasilnih demonstracija u aprilu, Mustafa Mujezinović, premijer Federacije, izjavio je da, ako se Vlada ne bude držala svog plana o redukciji primanja na 20% veterana – onih sa najvišim ukupnim prihodom – da će SBA biti u opasnosti. On je izjavio da će Vlada raditi na stvaranju Zakona o reviziji koji bi trebao ukloniti 20% primaoca isplata za ratne veterane koji su imali najviše dohotke.

Odgovor predstavnika veteranskih udruga naglašava različite koncepte plaćanja u pitanje. Izet Ganić, predsjednik Organizacije porodica poginulih vojnika u Federaciji (Organizacije porodica šehida i poginulih boraca Federacije BiH), izjavio je Radiju Slobodna Evropa:

„Ono što ne mogu da shvatim – sad da kaže neko da supruga šehida ima dvije i po hiljade maraka i da nema potrebe za invalidninom. Invalidnina je obeštećenje, kompenzaciono pravo. Da joj muž živi, muž bi dobio dvije i po hiljade i ne bi imao cenzusa. A mi se zalažemo da svi korisnici budžeta osjete ovo što treba da osjete.”⁷⁰

Premijer je pristupio ovom pitanju na drugačiji način:

„U svakom slučaju, ljudi žele da odbrane interese kompletne populacije, pa i onih koji imaju primanja četiri, pet, šest hiljada maraka, jer ima ljudi koji su zaista situirani, ima tu i ljudi koji imaju i svoje kompanije koje vode. Mislim da nije fer ako vodite jednu kompaniju i vlasnik ste nečega, a primete i tih 200-300 maraka, da to uzimate onoj sirotinji. Mislim da to nije dobro i to ne bi bilo baš dobro rješenje. Ali, recimo, medalja ostaje medalja i kad nema para iza nje.”⁷¹

Ono što je u igri u odnosu sa veteranima jeste to da se prizna uloga koju su odigrali u odbrani građana, i doista u odbrani države. Da li se ovo priznanje najbolje pruža kroz mjesečna finansijska plaćanja je otvoreno pitanje, ali ono što je očito jeste da isplate braniteljima u BiH nisu uspjele pružiti za njih odgovarajuću rehabilitaciju i reintegraciju u društvo.⁷² Nažalost, to (i stvaranje neodržive fiskalne politike) dovelo je do situacije u kojoj se javni imidž veterana rata od 1992-1995. ne centriraju oko njihove usluge i žrtve, nego oko njih kao tereta za ekonomiju i razvoj zemlje. Teško je ne zaključiti da će to dovesti do daljnje ogorčenosti značajnog dijela stanovništva u BiH. I ne samo to, već i zbog hitne potrebe za revidiranjem njihovih troškova budžeta, a naročito zbog njihovog broja i glasnoće i nasilnih protesta, veterani nastavljaju dominirati zakonodavstvom u BiH u pogledu planova o primanjima vezanim za rat, nenamjerno potiskujući druge teme, kao što su pogodnost i obim plaćanja civilnih žrtava rata, iz vidnog polja publike i medija.

Sve se ovo čini kao jedno retrogradno okruženje za napore tranzicijske pravde u BiH, a posebno za one koji zagovaraju reparacije, adekvatnu kompenzaciju i odgovarajuće načine suočavanja s prošlošću, kako bi se njegovao budući mir. Jasno, BiH (Federacija posebno) je došla do tačke gdje se moraju napraviti prilično radikalne fiskalne reforme, uključujući i primanja vezana za rat, ali čini se da postoji potreba za rješavanjem pitanja koja okružuju primanja vezana za rat na holistički način. To se možda može učiniti objedinjavanjem znanja, mišljenja i zabrinutosti sudionika tranzicijske pravde i interesnih strana, da se stvori zasebna strategija za primanja vezana za rat (uključujući i njihovo finansiranje), te rad na konceptualnim i praktičnim neotežavajućim isplatama kompenzacijskih primanja i beneficija veteranima iz davanja socijalne zaštite. Otežavajuća okolnost kod različitih primanja nisu samo pitanje budžetske koherentnosti, nego je to i problem duboko povezan sa dužnim priznanjem žrtvama i dužnim priznanjem veteranima kao dijelom obaveze države prema svojim građanima i kao sredstvo napredovanja ka mirnoj i pravednoj budućnosti nakon konflikta.

8. Odabrana pitanja za daljnji razvoj politike

Veliki dio javnih rashoda posvećen primanjima vezanim za rat nije naravno jedini aspekt politike u ovoj oblasti koja se suočava sa kritikama. Drugi aspekti politike su također upitne učinkovitosti. Odabrana pitanja značajna za daljnji razvoj politike su ovdje naglašena.

8.1. Razlike u primanjima civilnih žrtava i ratnih vojnih invalida

Velika razlika u iznosima primanja koja su data ratnim vojnim invalidima, u odnosu na ona koja su data civilnim žrtvama, čak i gdje je šteta u sličnom omjeru (na primjer, za amputiranu nogu), oštro je kritikovana.

Jedan od razloga za to favoriziranje boraca jeste nastavak nasljeđa Titovih zakona koji su nagrađivali jugoslovenske partizanske borce nakon Drugog svjetskog rata, drugi razlog je političko podilaženje. Populacija bivših boraca je velika, dobro organizovana i ima opsežnu političku moć kao glasački blok. Političari iz BiH na svim nivoima vlasti aktivno su se dodvoravali zbog glasova od završetka rata sa sukcesivnim prijedlozima za (moguće) pogodno zakonodavstvo. Nadalje, mnogi članovi parlamenta i članovi vladine državne službe su i sami bivši vojnici, i stoga je u njihovom ličnom interesu osigurati povoljne zakonske uvjete na koje i oni sami, pod nekim okolnostima, imaju pravo.

Organizacije za ljudska prava, organizacije žrtava i međunarodne agencije su u više navrata predlagale da se razlika između primanja civilnih žrtava rata i ratnih vojnih invalida smanji, dok su se neki zalagali za izjednačavanje primanja. Amnesty International, u izvještaju objavljenom u 2009. godini, koji se fokusira na loš položaj žrtava seksualnog nasilja u BiH, okarakterizirao je razliku kao diskriminaciju i predložio da vlasti u BiH "uklone diskriminaciju na razini socijalnih naknada koje su na raspolaganju onima koji su preživjeli ratne zločine seksualnog nasilja u odnosu na borce."⁷³

Druge agencije su predložile da se neratni invalidi, također, uzmu u obzir pri reviziji zakonodavstva za primanja vezana za rat. U 2006. godini, Ured UN-a visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) predložio je da se zakonodavstvo izmjeni tako da "izjednači prava i primanja invalidnine ratnih vojnih invalida, civilnih žrtava rata i svih drugih osoba s invaliditetom."⁷⁴

Dok ove preporuke proizlaze iz opravdane zabrinutosti da primanja ratnih vojnih invalida monopoliziraju proračun BiH do te mjere da druge ranjive skupine ispaštaju, čini se da su preporuke logički upitne, ili barem, pokazuju iste klimave pretpostavke na kojima se cijeli ratni platni sistem u BiH temelji. Amnesty pretpostavlja da postoji neka temeljna sličnost između situacije civilnih žrtava i ratnih vojnih invalida. Dakako, članovi obje grupe bili su ozljeđeni u ratu. Većina je bila fizički onesposobljena. Međutim, ako je fizički invaliditet osnova za jednak tretman, zašto onda neratni invalidi ne bi bili uključeni u zahtjeve za jednaka primanja?

OHCHR pozicija uključuje sve osobe s invaliditetom, a također favorizira izjednačenje, ali onda se vraća sporno pitanje: ako sve osobe s invaliditetom imaju ista primanja, da li to onda znači da su sva ta primanja socijalna zaštita, to jest, da povezanost sa ratom nije relevantna? Da ove isplate nisu kompenzacijske?

Čini se da je sljedeći logičan korak utvrditi svrhu različitih primanja, i stoga smo opet suočeni s definicijskim pitanjima koja treba riješiti kako bismo upoznali prirodu problema. Ovaj rad svakako ne tvrdi da se razlika u primanjima civilnih žrtava i ratnih vojnih invalida treba održavati, ali tvrdi da se treba osvrnuti na temeljna pitanja o svrsi i prirodi svih primanja vezanih za rat u BiH, što će zatim dati političke preporuke o tome kako to promijeniti.

8.2. Prevara i greška u određivanju ispunjenih uvjeta za primanja

Jasno, velika natruha u sistemu primanja vezanih za rat u BiH je problem prevare – nezakonitog odobrenja primanja ljudima koji nemaju zakonsko pravo na njih, ili odobrenje na temelju lažnih dokumenata ili zahtjeva. Visoki nivoi prevare navedeni su od strane BiH političara, medija i međunarodne finansijske institucije. Zbog puno veće stope plaćanja dostupne ratnim vojnim invalidima, čini se da postoji saglasnost da je većina ovih prevara počinjena od strane onih koji traže invalidninu prema zakonima koji se odnose na borce. Prema Orhanu Nikšiću iz Svjetske banke u BiH, cifra koja redovno cirkuliše je stopa prevare između 20 do 30% među ratnim vojnim invalidima koji traže primanja.⁷⁵

Međutim, prije 2009. godine, nepostojanje sveobuhvatnih i provjerljivih revizijskih postupaka značilo je da su ovi navodi ostali navodi (ili procjene), i obratno, nedostatak revizija je glavni razlog za pretpostavljenu visoku stopu prevara. Republika Srpska je započela proces revizije na nivou entiteta u 2009., dok je Federacija, u vrijeme pisanja, tek trebala da napravi značajan napredak u uspostavi učinkovitog postupka revizije.

8.3. Revizija u Republici Srpskoj

Vlada RS-a odobrila je revizijski "akcijski plan" u junu 2009. godine, a Centralna komisija za reviziju osnovana je ubrzo nakon toga. Prema informacijama dobijenim od Ministarstva rada i boračko-invalidske zaštite, komisija je započela s radom u julu 2009. godine, nadgledajući upravu lične i porodične invalidnine u svim općinama RS-a. Članovi Komisije također su upoznati sa radom svih općinskih boračkih organizacija. Boračkoj organizaciji naređeno je da identifikuju pripadnike za čiju su vojnu službu vjerovali da nije tačno kategorizirana, i da priopći ova mišljenja općinskim vlastima.

Istovremeno, Ministarstvo provjerava dokumente koji su potvrdili smrt, ubistvo, nestanak, ranjavanje ili ozljedu bivšeg člana Vojske Republike Srpske (VRS). Općinskim vlastima je naređeno da sprovedu provjeru porodičnih primanja, i ličnih primanja svih onih sa invaliditetom klasifikacije od 60% do 100%.

Prema podacima Ministarstva, komisija nadgleda provjeravanje općinskih vlasti 13.897 slučajeva primanja ratnih vojnih invalida sa 60% ili većim procentom invaliditeta, kao i 19.280 slučajeva primanja porodica ratnih vojnih invalida, što čini ukupno 33.177 provjerenih slučajeva.

Od tih 33.177 slučajeva, 7.431 (22%) imalo je nedostatke. Od 7.431 slučaja koji su imali nedostatke, 5.699 slučajeva su dodijeljena Ministarstvu za reviziju; i 1.732 slučaja su dodijeljeni općinskim vlastima za korekciju nedostataka – posebno su općinske medicinske komisije morale ponovno procijeniti nivo invaliditeta ratnih veterana u tim slučajevima. Ta ponovna procjena je rezultirala promjenom u pravima, odnosno ukidanjem prava 688 primatelja plaćanja.

Do decembra 2009. godine, Ministarstvo RS-a je uspjelo provjeriti 490 od ukupno 5.699 slučajeva koji su poslani na reviziju. 76% od 490 revidiranih slučajeva nisu bili podložni promjeni statusa, dok su za 24% ukinuti ispunjeni uvjeti za plaćanje, ili je kategorija invaliditeta revidirana. Količina slučajeva sa nedostacima koje je pronašlo ministarstvo, stoga, odgovara procjenama koje su prethodno kružile oko stope prevara ili grešaka među primanjima veterana.

Opći nalazi komisije za reviziju su:

- Da veliki broj slučajeva primanja, kako ličnih tako i porodičnih, nikada nije bio revidiran od strane Ministarstva.
- Da su postojale razlike u načinu na koji su medicinske komisije u cijeloj RS tumačile i primjenjivale odredbe Pravilnika o utvrđivanju procenta vojnog invaliditeta.
- Neujednačen pristup općinskih boračkih organizacija u postupku davanja mišljenja u predmetima kategorizacije.

Komisija za reviziju je reorganizirala medicinsku komisiju i raspustila one za koje se ispostavilo da ne djeluju u skladu s Pravilnikom o utvrđivanju procenta vojnog invaliditeta.

Ministarstvo je u martu 2010. procijenilo da bi promjene koje su napravljene kao rezultat revizije rada Povjerenstva spasile 140.000 KM mjesečno iz proračuna za lične i porodične invalidnine, te da se daljnje uštede očekuju nakon što slučajevi koji su dodijeljeni Ministarstvu za reviziju budu riješeni.

Prema Ministarstvu, proces revizije je uživao punu podršku javnosti zbog uske saradnje Ministarstva sa boračkim organizacijama za vrijeme procesa. Također je izjavljeno da su od marta 2010. potrebne još dvije godine za reviziju preostalih slučajeva među 5.699 identificiranih za reviziju, osim ako se nivo osoblja ne poveća. Također je potrebno da se revidiraju uplate 22.421 bivšem borcu s 50% ili nižim nivoom invaliditeta. Ne samo to, bilo je još 13.526 drugih slučajeva koji su iznijeti (navedeni) od strane boraca - u obliku žalbi, upravnih sporova i zahtjeva - koji se također trebaju obraditi.

8.4. Revizija u Federaciji

U poređenju s Republikom Srpskom, Federacija je ostvarila mnogo manji napredak u rješavanju pitanja prevare. Opsežna revizija primanja civilnih žrtava i ratnih vojnih invalida i njihovih porodica, nikada nije sprovedena u Federaciji. Individualne općinske vlasti imaju mjerodavno pravo da provjere primanja i civilnih žrtava i ratnih vojnih invalida, ali u praksi to nije učinjeno. Umjesto toga, federalna ministarstva su dobila sažetke iz relevantnih kantonalnih ministarstava o primateljima brojeva, primateljima kategorije prema nivoima invaliditeta, i iznosima primanja. Prema službeniku u Federalnom Ministarstvu boraca i invalida pojedinačni slučajevi boračkih primanja provjeravaju se samo od strane Federalnog ministarstva, ako su predmet anonimnog upozorenja da je pojedinac prevarom tražio primanja.⁷⁶

Nedavni značajan korak prema reviziji primanja boraca i njihovih porodica bio je prolaz Zakona o provođenju kontrole zakonitosti korištenja prava iz oblasti boračko-invalidske zaštite, koji je stupio na snagu 30. decembra 2009. godine.⁷⁷ Prema novim izvještajima, plan je bio revizija prava 110.000 ljudi.⁷⁸

Ministar za boračka pitanja, Crnkić, izjavio je u januaru 2010. da bi cijeli proces revizije mogao trajati godinu i po dana. On je bio citiran rekavši da je prioritet bio da provjere članstvo pojedinaca u oružanim snagama, te okolnosti njihovog ozljeđivanja ili ranjavanja. Nakon toga, ratni vojni invalidi bili bi ponovo procjenjivani kako bi se utvrdio nivo njihovog invaliditeta, a zatim bi porodična primanja na osnovu smrti ili nestanka njihovog člana obitelji, bila provjerena pregledavanjem vojnog članstva palog borca, i okolnosti njegove smrti ili nestanka.⁷⁹

Decembarски zakon također sadrži odredbe za kazne između 500 – 15.000 KM, disciplinske postupke i krivične kazne za podnositelja zahtjeva, vladine dužnosnike ili treće osobe koje su počinile prevaru u tvrdnji ili procjeni primanja ili dodataka.

Unatoč prolazu zakona i javne izjave o njegovom učinku, revizija još nije počela do maja 2010. godine, i vrlo mali napredak je postignut izuzevši uspostavljanje akcijskog plana, kako kaže Orhan Nikšić iz Svjetske banke u BiH.⁸⁰

Nedostatak procesa revizije i odgovarajuće kontrole u Federaciji izgledaju uglavnom kao rezultat "nedostatka političke volje", što je uobičajena fraza u BiH. Zanimljivo je da je Federalno Ministarstvo boraca i invalida kažnjeno od strane revizora vlastite finansijske evidencije, za svoj neuspjeh u postizanju efikasnosti nadzora i provjere primanja vezanih za rat. U svom izvještaju revizije iz 2009. godine (za kalendarsku godinu 2008.), Ured za reviziju institucija u FBiH predlaže, između ostalog, da "Ministarstvo poduzme napore kako bi – u suradnji sa općinskim institucijama – osiguralo tačne dokaze o vojnim primateljima plaćanja vezanih za rat, i u slučajevima nezakonitih primanja, utvrdilo razloge za primanja, njihovu vrijednost i poduzelo aktivnosti kako bi osiguralo povrat sredstava." Ured za reviziju institucija u BiH je otkrio u svojoj reviziji iz 2010. godine (za kalendarsku godinu 2009.), da Federalno

ministarstvo nije uspjelo djelovati prema preporuci.⁸¹

Ista revizijska institucija (Ured za reviziju institucija u FBiH), otkrila je neadekvatan nadzor i kontrolu nad isplatama civilnim žrtvama rata u Federalnom ministarstvu za rad i socijalnu politiku u revizorskom izvještaju iz 2009. (za 2008. godinu). Međutim, u svom revizorskom izvještaju iz 2010. zaključili su da su njihovi prijedlozi "da se kontinuirano vrši kontrola uplate za civilne žrtve rata i da se poduzmu odgovarajuće mjere za povrat nezakonito isplaćenih sredstava", bili djelomično provedeni u 2009. finansijskoj godini. Poboljšanje je uglavnom uslijedilo zbog poboljšanja u administrativnoj provjeri podataka upisanih u bazu primaoca.⁸²

8.5. Baza podataka o primanjima koju održavaju vlasti BiH

Procesi revizije u oba entiteta (a posebno u Federaciji, zbog složenije upravne strukture) značajno su otežani zbog neadekvatnosti elektronskih baza podataka koje pohranjuju informacije o plaćanju primatelja – i nedostatka integracije ovih baza podataka. Neadekvatnost baza podataka ne utiče samo na potencijalne revizije, ona također čini analizu prošlih i budućih trendova, pokrivenost primatelja i podnositelja profila, manje ili više nemogućim.

U Federaciji, "nova" baza podataka (koja je počela s radom u novembru 2009.) drži podatke o isplatama civilnim žrtvama, i isplatama drugim osobama s invaliditetom, ali nudi samo osnovnu funkcionalnost službenicima iz odjela koji rade s bazom podataka.⁸³ Instalirana je i korištena od strane Centara za socijalni rad (općinskih tijela kojima se najprije podnose potraživanja), od strane kantonalnih ministarstava i od strane Federalnog ministarstva. Prema reviziji Ministarstva iz 2010. godine, baza podataka nije bila povezana s računarskim sistemima koje koriste instituti za medicinsko vještačenje, koji provode procjene invaliditeta, unatoč činjenici da su proračunska sredstva izdvojena za razvoj takve povezanosti.⁸⁴

Umjesto pohranjivanja detaljnog profila svakog primatelja uplate (s linkovima na dokazni materijal), baza podataka sadrži samo osnovne podatke: podaci o identifikaciji; procjenu postotka invaliditeta, da li primatelj dobija lično ili porodično primanje i da li oni ispunjavaju uvjete za dodatne naknade (kao što je ortopedski doplatak). Baza podataka ne grupira podatke prema vrsti žrtve – na primjer, žrtve seksualnog nasilja, žrtva mučenja; preživjeli iz logora, žrtva fizičke ozljede (uključujući žrtve mina, za vrijeme ili poslije rata), bivši borac APZB-a. Niti je moguće putem baze podataka, vidjeti dokumentarne dokaze koje su podnijeli primatelj plaćanja ili podnositelj prijave, i nema zapisa o tome da li je plaćanje provjereno.⁸⁵

Više osoblje u Federalnom ministarstvu za rad i socijalnu politiku i Odjel za civilne žrtve izrazili su frustracije jer nisu bili u mogućnosti analizirati demografske profile svojih primatelja uplate. Jedna zaposlenica je objasnila da bi se nove inicijative, čak i u odnosu na finansijska primanja, potencijalno mogle razviti da imaju bolje informacije. Ona je dala primjer međunarodnih donatora koje je zanimala podrška žrtvama mina, ali je istaknula da oni (ministarski djelatnici) nisu imali podataka o ovim primateljima, što je bilo potrebno kako bi se prijedlog prosljedio.⁸⁶

Federalno Ministarstvo boraca i invalida koristi različite baze podataka u svom radu u odnosu na Ministarstvo za rad i socijalnu politiku. Poput baze podataka civilnih žrtava rata, zapisi za ratne vojne invalide ne mogu se sortirati prema vrsti invaliditeta (psihičkog ili fizičkog, ozljeda na ratištu ili kao ratni zarobljenik), već samo prema nivou invaliditeta (70%, 80%, itd). Lična primanja se također identifikuju odvojeno od porodičnih primanja.

Nijedna od ovih baza podataka nisu povezane sa poreskom evidencijom, odnosno evidencijom drugih primanja.⁸⁷ Štaviše, nijedna baza podataka ne pruža mogućnost stvaranja metaanalize podataka, kao što su usporedbe podataka o žrtvama po godinama, trendovima u nivoima invaliditeta, trendovima u posebnim kantonima, i sl., a pogotovo ne o trendovima prema vrsti žrtve. Baza podataka o civilnim žrtvama također ne razlikuje primanja koja se odnose na rat od 1992-1995., od onih koja se odnose na Drugi svjetski rat.

Republika Srpska ima prednost ujedinjenog ministarstva koje se bavi primanjima vezanim za rat, te jedinstvenu bazu

podataka (uključujući civilne žrtve i ratne vojne invalide). Prema službenicima Ministarstva, zapisi u bazi podataka nisu razvrstani po vrsti žrtve (na primjer, žrtva fizičke ozljede, seksualnog nasilja, itd.), ali postoji mogućnost da ministarski programeri smisle softversko rješenje, kako bi izdvojili ove podatke.⁸⁸ Nije jasno da li će revizija podataka biti uključena u bazu podataka RS-a, i da li je povezana s podacima o porezima i ostalim socijalnim doprinosima.

Potreba za sofisticiranijim i sveobuhvatnijim podacima o primanjima vezanim za rat u BiH, za koje su potrebne sofisticiranije baze podataka (ili idealno, jedinstvene baze podataka), prepoznata je od strane BiH vlasti i inozemnih aktera podjednako, uključujući i Svjetsku banku.⁸⁹ Jasno je da nedostatak informacija o primateljima isplata i primanjima ometa razvoj i analizu politike, kao što čini i praćenje primatelja i bilo kakve odgovornosti gotovo nemogućim. Upitno je zašto baze podataka ove vrste još nisu uspostavljene, unatoč međunarodnoj podršci, lokalnom znanju i stručnosti iz mnogih izvora. Ovo pitanje jamči daljnju istragu.

8.6. Diskriminacija u zakonu?

Možda je dominantna percepcija o primanjima vezanim za rat u BiH ta da ih previše ljudi prima, te da ih značajan postotak ljudi ne bi trebao uopšte primati. Iako možda postoji osnova za ovakvu percepciju, također je moguće da su neki, koji imaju valjan razlog tražiti plaćanje, izostavljeni. Postojeće, ili prethodne, zakonske odredbe mogu ograničiti legitimne kandidate da traže primanja vezana za ratne dodatke na koje imaju pravo.

- **Zakon RS-a koji uređuje prava civilnih žrtava rata je potencijalno diskriminirajući.** Zakon o civilnim žrtvama rata (RS-a) – koji je stupio na snagu u svom izvornom obliku za vrijeme rata 1992-1995. – propisao je da ljudi koji su bili pripadnici neprijateljske vojne formacije, ili koji su pomogli neprijatelju, ne mogu uspostaviti pravo na primanja ili druge naknade.⁹⁰ Vaša Prava, nacionalni pravni davatelj državne potpore, smatra da je to diskriminacija na temelju nacionalnosti.⁹¹ Rok za nove aplikacije sada je prošao (rok je bio 31. decembra, 2007.), tako da oni koji su željeli podnijeti zahtjev u RS-u to više nisu u stanju. Slične odredbe ne postoje u Federaciji. Federalni zakoni zabranjuju samo onima koji su osuđeni za kaznena djela (protiv Ustava BiH, odnosno kaznena djela protiv međunarodnog kaznenog prava) podošenje zahtjeva za bilo kakve naknade ili primanja kao civilna žrtva ili bivši borac.⁹²
- **Prema zakonu o pravima boraca RS-a, ljudi koji su osuđeni za kazneno djelo dok su se borili na neprijateljskoj strani (to jest, protiv Srba), ne mogu tražiti primanja ili dodatke prema zakonu.**⁹³ Međutim, onim bivšim vojnicima koji su osuđeni za kaznena djela protiv drugih građana BiH, nije izričito zabranjena uspostava prava po zakonu. To se, također, može smatrati diskriminacijom po etničkoj osnovi.
- **Bivši vojnici APZB-a i njihove porodice nemaju pravo tvrditi da su civilne žrtve rata.** Članovi Snaga narodne odbrane Autonomne Pokrajine Zapadna Bosna, vojne sile koja se borila protiv Armije Bosne i Hercegovine od 1993. godine, bili su isključeni iz zakona o saveznim borcima nakon rata, kao što su i njihove porodice. Zakon o pravima branilaca i članova njihovih porodica je obuhvatio pripadnike vojnih i paravojnih formacija, ali je isključio članove Narodne armije Zapadne Bosne (NAZB).

Ljudi zbog ovog sporazuma, više od 10.000 članova NAZB-a lobiralo je svojim entitetskim političarima da zahtijevaju odluku Ustavnog suda Federacije BiH o konstitutivnosti prava boraca. Zahtjev su podnijeli parlamentarci u 2004. godini, a u 2005., Ustavni sud je potvrdio da su NAZB snage vojna jedinica kao i druge snage koje su bile priznate BiH zakonima.⁹⁴ Sud je ustanovio da su bivši vojnici NAZB-a, i članovi njihovih porodica, bili podložni diskriminaciji i da su njihova ljudska prava prekršena, time što su bili spriječeni da traže prava prema boračkom Zakonu.⁹⁵ Zakonska promjena uslijedila je u 2006. godini, ali ne u boračkom Zakonu: umjesto toga, Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom je izmijenjen kako bi uključio pogodnosti za članove NAZB-a i njihove porodice, u skladu sa pravima civilnih žrtava (koja su, naravno, znatno niža nego kod bivših boraca).⁹⁶ Ombudsmen za ljudska prava u BiH sada istražuje pitanje u ime PAWB članova.

8.7. "Certifikacija" žrtava

Zakonske odredbe koje regulišu postupak podnošenja zahtjeva za neka primanja vezana za rat, mogu indirektno obeshrabiliti prave kandidate od prijavljivanja, jer odredbe potiču nedostatak odgovornosti među onima koji su odgovorni za "provjeru valjanosti" žrtava.

Federalni zakon zahtijeva da civili koji su preživjeli seksualno zlostavljanje i silovanje, pribave dokumentaciju od organizacija civilnog društva, udruge žrtava Žena – žrtva rata, kojom se potvrđuje da su bili zlostavljani ili silovani. Žena – žrtva rata je jedina organizacija u FBiH akreditirana za to, i mora intervjuisati preživjele kako bi se utvrdilo da li da im izda certifikate. Prema izvještaju Amnesty Internationala, proces intervjua često nije osjetljiv na psihološke potrebe preživjelih. Intervju se odvija u prisustvu velikog broja ljudi, što dodaje nepotreban stres u iskustvu preživjelog, i dodaje rizik od retraumatizacije. Istraživači iz Amnesty Internationala su također otkrili da je na preživjele vršen pritisak tokom intervjua da potpišu izjavu u kojoj daju odobrenje da se njihov iskaz može koristiti kao dio kaznenog postupka protiv onih koji su optuženi za ratne zločine.⁹⁷ Ovi problemi naglašavaju potrebu za (barem nekom) mogućnošću izbora od strane preživjelih, o čemu se konsultira organizacija kako bi se dobila potrebna potvrda. To je poseban slučaj jer bi organizacije trebale biti predstavnici njihovih potreba.

9. Zaključak

Primanja vezana za rat u Bosni i Hercegovini su proizvod mješavine načela – uključujući načelo kompenzacije za žrtve kršenja međunarodnog prava; nužnost države da osigura socijalnu zaštitu ugroženih građana; te građansku i vojnu želju da nagradi vojno služenje za vrijeme rata. Čak i ako se uzmu u obzir samo uplate "civilnim" žrtvama, postoji jasno neslaganje u temeljnim razlozima za ispunjavanje uvjeta, što znači da je svrha ovih primanja također nejasna.

Budući da je to postkonfliktna zemlja u kojoj nije uspostavljena sveobuhvatna i posebno određena shema odštete, jasno je da različite interesne grupe, uključujući i žrtve i branitelje, drže različite stavove o potrebi postojećih primanja vezanih za rat, a time imaju i različite poglede o zakonitosti promjena i reformi.

Prema nalazima ove studije, samo primanja žrtava seksualnog nasilja i silovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine imaju dovoljno sličnosti sa karakteristikama kompenzacije ili reparativnih primanja (u skladu s međunarodnim pravom i praksom) da bi se klasifikovala kao takva. Ostala primanja civilnih žrtava rata, koja se procjenjuju na osnovi fizičkog invaliditeta, su zanimljiv spoj osobina izvučenih iz modela socijalne pomoći, kao i iz kompenzacijskih mjera ili modela reparacije. Primanja bivših boraca i njihovih porodica su također zbunjujuće smještena između nekih vrsta priznanja za službu, priznavanja štete nastale tokom službe – i razmatranja socijalne pomoći.

Ovaj nedostatak koherentnosti znači da se primanja vezana za rat u BiH ne mogu precizno nazivati kao primanja socijalne zaštite, a ne mogu se smatrati ni kompenzacijskim primanjima. Mješavina imperativa postavlja pitanje: prema kojim kriterijima bi se primanja vezana za rat u BiH trebala reformisati? Onima koji su povezani s kompenzacijom, s beneficijama služenja u boračkoj službi; ili sa isplatom socijalnom zaštitom ili socijalne pomoći? Je li primjereno pokušati smjestiti sve to u bilo koji program reformi? Nedavne javne i institucionalne borbe u BiH (posebno u Federaciji) oko načina na koji isplate braniteljima i njihovim porodicama trebaju biti prepravljene prema uvjetima posredovanim kako bi se osigurali MMF-ovi rezervni aranžmani i krediti Svjetske banke, pokazuje ono što je u igri u ovom srazu ideologija.

Gotovo je nesporno da se tekuće finansijske mogućnosti BiH ne protežu na finansiranje mjesečne uplate na nivoima na mjestu od 2006. godine. Finansijski teret koji su ova primanja stavila na BiH je izvor ozbiljne zabrinutosti. Prikladno je da prošla, sadašnja i buduća primanja vezana za ratnu štetu ili službu, ukoliko ostanu proračunska linija javnih rashoda, budu predmet razmatranja i analize uz fiskalno-ekonomske linije. Sve dok je

ekonomija u BiH i dalje krhka, i njene mogućnosti za kredit ograničene, međunarodne finansijske institucije će imati ulogu u ovom razmatranju i reformi.

Međutim, potreba za ravnotežom proračuna i nužnost za održivi razvoj ne uklanja obavezu Bosne i Hercegovine da plaća reparacije onim svojim građanima čija su prava povrijeđena na temelju međunarodnih ljudskih prava i humanitarnog prava. Jasno, kao i u mnogim drugim poslijeratnim državama, plaćanje kompenzacije predstavlja problem, sve dok su resursi te države previše rastegnuti. Nesavršena rješenja će se morati pronaći, što može uključivati kreativne metode finansiranja kompenzacijskog fonda, te ponudu više pogodnosti u naturi, a ne gotovinska plaćanja.

U takvoj situaciji, čini se, tranzicijske pravne lobi grupe (uključujući i udruge žrtava i udruge boraca, te međunarodne agencije) neće postići praktične ishode osim ako izričito ne priznaju postojanje fiskalno-ekonomskog imperativa, i ako ne budu radili zajedno s fiskalnim reformatorima (koji mogu biti članovi Vlade, kao i međunarodne finansijske institucije), da stave ulog na zahtjev za državni proračun. Svaka inicijativa, uključujući i inicijative orijentisane na konsultacije, koje se odnose na reparacije i kompenzacije u BiH, bez odgovarajućeg razmatranja trenutnog sistema primanja vezanih za rat – uključujući i reforme sadašnjeg sistema – imaju upitnu efikasnost.

Slično tome, bilo bi dobro da fiskalni reformatori priznaju da pritisak i poticaj za odgovarajuću kompenzaciju, za one koji su pretrpjeli velika kršenja njihovih prava – a možda i za one koji su trpili tokom ratne vojne službe – vjerovatno neće nestati, čak i ako državna socijalna zaštita pokaže "poboljšano usmjeravanje", i ekonomska situacija u BiH se poboljša. Trajnost zahtjeva za kompenzaciju onima koji su pretrpjeli velika kršenja ljudskih prava može se vidjeti u bezbroj primjera iz cijelog svijeta, uključujući i primjere neprestanih zahtjeva za kompenzacije vezane za Drugi svjetski rat, 60 godina nakon što je rat završen. Pravne i moralne obaveze BiH prema žrtvama (a možda i prema borcima) neće biti iskorijenjene reformom socijalne zaštite, i tu činjenicu trebaju priznati svi koji planiraju distribuciju resursa Bosne, sada i ubuduće.

10. Preporuke

Kompenzacija i politika reparacije

1. Vlasti u BiH trebale bi raditi zajedno sa sudionicima tranzicijske pravde (uključujući žrtve i borce) i sudionicima fiskalne reforme i ekonomskog razvoja kako bi stvorili **jasne, eksplicitne i vremenski ograničene strategije za reparacije u BiH, što uključuje plaćanje kompenzacije**, a što posebno upućuje na to kako će se primanja kompenzacija i drugih vidova reparacije finansirati. Ova strategija trebala bi izričito uputiti na **to da li je, odnosno u kojoj mjeri je, pojedincima već bilo kompenzirano ili da li su im bile ponuđena reparacije**, da li su dobili primanja vezana za rat, naknade, te dobrobiti u naturi od završetka rata. Strategija reparacije i plan kako će se finansirati moraju se također prilagoditi drugim zahtjevima o javnoj potrošnji, uključujući i socijalnu pomoć za sve ugrožene ljude u BiH, te potrebu za ulaganjem u ekonomski razvoj.

2. **Akteri tranzicijske pravde – uključujući i međunarodne agencije koje rade u oblasti tranzicijske pravde – i akteri fiskalne reforme i ekonomskog razvoja, trebaju izričito prepoznati preklapanja u njihovim područjima interesa, i nastojati surađivati na pitanjima vezanim za primanja vezana za rat.** U temelju ovoga je dokaz da naponi tranzicijske pravde neće biti uspješni ili održivi ukoliko se ne usklade sa fiskalno-ekonomskim mogućnostima zemlje; te da mjere fiskalne reforme neće imati podršku šire populacije, i da će i dalje biti ugrožene, ukoliko se priznanje štete i službe vezane za rat ne dostavi na odgovarajući način.

3. Svi koji su uključeni u izradu strategije reparacija i kompenzacija trebali bi započeti **definiranjem ključnih pojmova baziranih na temeljnim moralnim i filozofskim normama, te ispitivanjem opravdanosti određenih prioriteta** (kao što su favoriziranje bivših boraca) zasebno, a ne upućivanjem na tekuća zakonska i praktična primanja vezana za rat u BiH. U cilju poticanja kritičkog razmišljanja o statusu quo, empirijsko stanje (uključujući i postojeću politiku primanja vezanih za rat, i stvarni društveno-ekonomski položaj države), treba rješavati tek nakon što su ovi prvi principi definisani. Čini se da su tranzicijske pravne inicijative koje koriste trenutni sistem (ili dio njega) kao konceptualnu osnovu na kojoj razmatraju reforme, namijenjene za nejasna temeljna pitanja, jer je sadašnji politički sistem već izrazito ad hoc i zbrkan.

Finansiranje kompenzacije

4. **Vlasti u BiH, akteri tranzicijske pravde i akteri ekonomskog razvoja trebaju misliti kreativno o tome kako finansirati strategiju odštete**, te primanja kompenzacije posebno. Trebalo bi napraviti studiju o važnosti opcija finansiranja koje koriste druge zemlje u tranziciji (uključujući i one s ograničenim resursima, i ograničenim neratnim programima socijalne pomoći). Sigurno je da primanja kompenzacije ne bi trebala dolaziti iz proračuna za socijalnu zaštitu.

Javne informacije

5. Vlasti u BiH, akteri tranzicijske pravde, i akteri fiskalno-ekonomske reforme bi trebali **poboljšati pristup jasnim javnim informacijama o iznosima primanja, dodacima, i profitu u naturi za sve korisnike primanja vezanih za rat.** Usporedbe sa primanjima ljudi koji su onesposobljeni faktorima koji nisu ratni, od rata (kao što su ne-ratni invalidi), također, trebaju biti dostupne, kao i usporedbe s drugim oblicima javnih izdataka.

6. **Vlasti u BiH trebaju objaviti javnosti izvore prihoda svakog od svojih političara, uključujući i one koji su dobili primanja vezana za rat.** Akteri tranzicijske pravde trebaju, također, izvršiti pritisak na **ugledne lobiste vezane za rat (kao što su vođe boraca i udruge civilnih žrtava) da objave svoje izvore prihoda, uključujući i primanja vezana za rat.** Tvrdnje o vlastitom interesu trebaju se detaljno objasniti.

7. Vlasti u BiH trebaju – po mogućnosti uz podršku organa vlasti fiskalne reforme i ostalih – postaviti kao prioritet razvoj i sprovedbu sveobuhvatne i potpuno funkcionalne baze podataka primanja vezanih za rat i korisnika primanja (ili barem, sprovesti takvu bazu podataka u oba entiteta, i omogućiti pristup podacima preko entitetskih linija). Ova baza podataka bi trebala biti integrirana sa evidencijama drugih socijalnih transfera i poreskih obaveza, i trebala bi imati funkcionalnost za izradu analize, uključujući i onu na temelju spola, te na temelju vrste pretrpljene štete (na primjer, fizičke povrede, mučenja, psihičku povredu, itd.). Pravilno vođenje evidencije i detaljne analize podataka neophodni su iz niza razloga: za stvaranje politike informisanja; kako bi se smanjile prevare i greške u raspodjeli primanja; te za nadgledanje imovinskog cenzusa korisnika koji su ostvarili pravo.

8. Vlasti u BiH – uz nadzor entitetskih općih komisija revizije, a možda i Svjetske banke i MMF-a – trebaju istražiti dosadašnji trud kako bi uspostavili takvu bazu podataka, te kako bi ustanovili zašto rezultati nisu bili u skladu sa standardom. Slučajeve korupcije ili nesposobnosti treba iskorijeniti i kazniti, i nove napore pomno pratiti.

- ¹ Dok svi korisnici primanja vezanih za rat u BiH imaju pravo na razne nematerijalne "beneficije", one se razlikuju prema nadležnosti i prema statusu civilne žrtve ili ratnog veterana. Beneficije obuhvataju prioritet prilikom zapošljavanja ili prilikom prijema u školske ustanove.
- ² Trenutna inicijativa uključuje UNDP-ov konsultativni proces za sačinjavanje državne strategije za tranzicijsku pravdu. Amnesty International je sproveo terensko istraživanje i konsultacije u 2008. i 2009. godini u vezi pozicije žrtava seksualnog zlostavljanja u vrijeme rata u Bosni, što je rezultiralo izvještajem: Amnesty International, izdanje 2009. Čija pravda? Žene Bosne i Hercegovine još čekaju [u daljem tekstu se citira engleska verzija: "Whose Justice?" The Women of Bosnia and Herzegovina are Still Waiting.] London: Amnesty International.
- ³ Zakon o nestalim osobama ("Službeni glasnik BiH" broj 50/04)
- ⁴ UNDP BiH (ed.), 2009. "Vodič za tranzicijsku pravdu u Bosni i Hercegovini", cijelo izdanje na bosanskom jeziku, Sarajevo: UNDP BiH, 114.
- ⁵ Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom, ("Službene novine FBiH" 36/99)
- ⁶ Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata, ("Službeni glasnik Republike Srpske", 24/10).
- ⁷ FBiH Ministarstvo finansija, 2008. "Plan prihoda za 2009. godinu", <<http://www.fmf.gov.ba/>> Sarajevo: FBiH Ministarstvo finansija.
- ⁸ RS Ministarstvo finansija, 2008. "Budžet Republike Srpske za 2009. godinu", <<http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mf/Budzet/Budzet%20Republike%20Srpske%20za%202009.%20godinu%20-%20latinica.pdf>> 4
- ⁹ Ova brojka je procjena, jer nam je Ministarstvo boraca i vojnih invalida dostavilo samo ukupan mjesečni iznos.
- ¹⁰ Stepjen telesnog oštećenja za sve korisnike primanja vezanih za rat su obračunata prema svjetskim standardima za utvrđivanje granica nečije sposobnosti za rad.
- ¹¹ Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata, ("Službeni glasnik Republike Srpske", 24/10).
- ¹² Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom, ("Službene novine FBiH" 36/99, 54/04 and 36/99).
- ¹³ Zakon o pravima branilaca i članova njihovih porodica, ("Službene novine Federacije BiH", broj 33/04 and 56/05).
- ¹⁴ Zakon o pravima boraca, vojnih invalida i porodica poginulih boraca odbrambeno-otadžbinskog rata Republike Srpske, ("Službeni glasnik", 46/04, 53/04).
- ¹⁵ Zakon o pravima demobiliziranih branilaca i članova njihovih porodica, ("Službene novine Federacije BiH", br. 61/06, 27/08 i 32/08).
- ¹⁶ Investiciono-razvojna banka Republike Srpske, 2009. "Uporedni prikaz ekonomskih indikatora", <<http://www.irbrs.net/statistika.aspx?tab=2&god=2009&lang=eng>> Banja Luka: IRBRS
- ¹⁷ Služba za zapošljavanje, Kanton Sarajevo, <<http://www.juszks.com.ba/ba/materijalna-i-socijalna-sigurnost-za-vrijeme-nezaposlenosti.html>> Sarajevo: Kanton Sarajevo.
- ¹⁸ Za više detalja pogledati poglavlje 7 ovog rada.
- ¹⁹ Član 33. Zakona o pravima boraca, vojnih invalida i porodica poginulih boraca odbrambeno-otadžbinskog rata Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske": 55/07).
- ²⁰ U cilju pojednostavljanja, relativno mali dodaci (kao što je pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala i dodaci za samohrana lica) nisu obuhvaćeni.
- ²¹ Pogledati fusnotu 16.
- ²² UN-ova Osnovna načela i smjernice za ostvarivanje prava na pravni lijek i reparacije žrtava teških kršenja međunarodnog prava, ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava, Rezolucija Generalne skupštine UN-a 60/147, 16. decembar 2005. godine.
- ²³ Ovo je pomenuto u preambuli UN-ovih Osnovnih načela (ibid).
- ²⁴ Ženevska konvencija o zaštiti civila u vrijeme rata (Četvrta ženevska konvencija), 75 UNTS 287, 12. august 1949.
- ²⁵ Ženevska konvencija o tretmanu ratnih zarobljenika (Treća ženevska konvencija), 75 UNTS 135, 12. august 1949.
- ²⁶ UNDP BiH (pogledati fusnotu 4) na stranici 30. Također: Fond za Humanitarno pravo i Documenta (izdanje), 2008. Tranziciona pravda u post-jugoslavenskim zemljama: Izvještaj za 2007. godinu, Beograd: Fond za humanitarno pravo, 43.
- ²⁷ Pogledati stranice 3. – 13. Pablo De Greiff (ed), The Handbook of Reparations, The International Center for Transitional Justice (Oxford University Press, New York, 2006) za pregled nekih kompenzacijskih šema i prvi dio sa više detalja o pojedinim šemama.
- ²⁸ Elizabeth Lira, "The Reparations Policy for Human Rights Violations in Chile", u izdanju Pablo De Greiffa (ed), The Handbook of Reparations, The International Center for Transitional Justice (Oxford University Press, New York, 2006.) 59.
- ²⁹ Ibid
- ³⁰ Alexander Segovia, "Financing Reparations Programs: Reflections from International Experience", u izdanju Pablo De Greiffa (ed), The Handbook of Reparations, The International Center for Transitional Justice (Oxford University Press, New York, 2006.) 655.
- ³¹ Samuel Issacharoff i Anna Morawiec Mansfield, "Compensation for the Victims of September 11", u izdanju Pablo De Greiff (ed), The Handbook of Reparations, The International Center for Transitional Justice (Oxford University Press, New York, 2006.) 310.
- ³² Ibid na stranice 310-311.
- ³³ Allan Bullock (autor), Stephen Trombley (autor), Oliver Stallybrass (ed.), The New Fontana Dictionary of Modern Thought, 3rd edition (HarperCollins Publishers, London, 1999.), 919.
- ³⁴ Ian Gough, Jonathan Bradshaw, John Ditch, Tony Eardley i Peter Whiteford, "Social Assistance in OECD Countries", 7 Journal of European Social Policy (1997.) 17-43. na stranici 18.
- ³⁵ Manos Mataganis, "Social assistance in Southern Europe: the case of Greece revisited", 10, Journal of European Social Policy, 2000., 68-80. na stranici 70.
- ³⁶ Douglas W. Allen, "Welfare and the Family: The Canadian Experience", Vol. 11, Journal of Labor Economics, No. 1, Part 2: U.S. and Canadian Income Maintenance Programs (1993.), S201-S223 na stranici S202.
- ³⁷ Ian Gough, Jonathan Bradshaw, John Ditch, Tony Eardley i Peter Whiteford, (pogledati fusnotu 34) na stranici 19.
- ³⁸ U Republici Srpskoj, Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite upravlja davanjima civilnim žrtvama, ratnim vojnim invalidima kao i penzijama i radnim dodacima za sve RS građane. U Federaciji, primanja civilnih žrtava rata su u nadležnosti Ministarstva rada i socijalne politike koja također upravlja penzijskim primanjima i primanjima socijalne zaštite za porodice, invalide i starija lica.
- ³⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom, ("Službene novine FBiH" 39/06, 54/04, 36/99).
- ⁴⁰ Amnesty International (ed.), 2009. "Whose Justice?" The Women of Bosnia and Herzegovina are Still Waiting, London: Amnesty International, 40.
- ⁴¹ Odbor za ljudska prava UN-a, 2006. "Concluding observations of the Human Rights Committee, Bosnia and Herzegovina", International Covenant on Civil and Political Rights, CCPR/C/BiH/CO/1, 22. novembar 2006.
- ⁴² UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, 2006. "Consideration of reports submitted by state parties under Articles 16 and 17 of the Covenant", Economic and Social Council, E/C. 12/BiH/CO/1, 24. januar 2006.
- ⁴³ UNDP BiH (ed.), 2009. Transitional Justice Guidebook for Bosnia and Herzegovina, sažetak na engleskom jeziku, Sarajevo: UNDP BiH, 33.
- ⁴⁴ Humanitarian Law Center and Documenta (pogledati fusnotu 26) na stranici 45.
- ⁴⁵ Amnesty International (pogledati fusnotu 40) na stranici 40.
- ⁴⁶ World Bank (ed.), 2002. Bosnia and Herzegovina: From Aid Dependency to Fiscal Self-Reliance, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia Region: World Bank, vi-vii.
- ⁴⁷ UNDP BiH (pogledati fusnotu 43) na stranice 38-39.

⁴⁸ Ibid na stranici 39.

⁴⁹ Selma Velić, 2010. "Suada Hadžović: Borcima obezbijediti prava uz ukidanje duplih naknada", Nezavisne novine, <http://www.nezavisne.com/dogadjaji/intervju/52767/Suada-Hadzovic-Borcima-obezbijediti-prava-uz-ukidanje-duplih-naknada.html> 5. februar 2010.

⁵⁰ IMF, 2009. "IMF Executive Board Approves US\$1.57 Billion Stand-By Arrangement for Bosnia and Herzegovina" <<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr09258.htm>>, Press Release No.09/258, 8. juli 2009.

⁵¹ World Bank, 2010. "World Bank Supports the Most Vulnerable in Bosnia and Herzegovina", <<http://go.worldbank.org/SV674GW900>>, 8. april 2010.

⁵² Ibid

⁵³ IMF, 2009. "Bosnia and Herzegovina: Request for Stand-By Arrangement – Staff Report; Staff Statement; Press Release on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Bosnia and Herzegovina" <<http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.cfm?sk=23139.0>> Country Report No. 09/226.

⁵⁴ Eldina Pleho, 2010. "Bosnia and Herzegovina: The Debts of War", Osservatorio Balcani e Caucaso, <http://www.balcanicaucaso.org/eng/Regions-and-countries/Bosnia-and-Herzegovina/Bosnia-and-Herzegovina-The-Debts-of-War> 4. jun 2010.

⁵⁵ Srećko Latal, 2009. "Bosnia's IMF arrangement shelved", Balkan Insight, <http://www.balkaninsight.com/en/main/news/20435/> 23. jun 2009.

⁵⁶ Zakon o načinu ostvarenja ušteđea u FBiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 50/09)

⁵⁷ Radio Free Europe (Reuters) 2010. "Bosnia Rebuffs IMF, Refuses To Cut War Benefits", <http://www.rferl.org/content/Bosnia_Rebuffs_IMF_Refuses_To_Cut_War_Benefits/1842195.html> 2. oktobar 2009.

⁵⁸ Ibid

⁵⁹ Zakon o provođenju kontrole zakonitosti korištenja prava iz oblasti branilačko-invalidske zaštite ("Službene novine Federacije BiH", broj 82/09).

⁶⁰ Mojevijesti.ba, 2010. "Proces revizije boračke populacije će trajati godinu i po" <<http://www.mojevijesti.ba/novost/26098/proces-revizije-boracke-populacije-ce-trajati-godinu8230>>, > 5. januar 2010. Prema ovom članku, ova brojka uključuju 3 600 ljudi koji su ostvarili prava na primanja prije rata 1992-1995., odnosno ovo se odnosi na Drugi svjetski rat.

⁶¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pravima boraca, vojnih invalida i porodica poginulih boraca odbrambeno-otadžbinskog rata Republike Srpske, ("Službeni glasnik RS" 118/09).

⁶² "Savez protiv zakonskih izmjena: RVI neće dozvoliti uvođenje cenzusa", Dnevni Avaz, 20. januar 2010., 8.

⁶³ Srna/Fena, 2010. "Ultimatum vlastima FBiH: Povucite nacрте zakona ili slijede masovne tužbe!" <<http://www.dnevniavaz.ba/dogadjaji/iz-minute-u-minutu/ultimatum-vlastima-fbih-povucite-nacрте-zakona-ili-slijede-masovne-tuzbe>> 8. februar 2010.

⁶⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pravima branilaca i članova njihovih porodica, ("Službene novine Federacije BiH", broj 9/10).

⁶⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o posebnim pravima dobitnika ratnih priznanja i odlikovanja i članova njihovih porodica, ("Službene novine Federacije BiH", broj 9/10).

⁶⁶ Zakon o prestanku važenja Zakona o pravima demobiliziranih branilaca i članova njihovih obitelji, ("Službene novine Federacije BiH", broj 9/10).

⁶⁷ "Bosnian War Veterans in Violent Clashes with Police", Balkan Insight <<http://www.balkaninsight.com/en/main/news/27499/>> 21. april 2010. and "Bosnia Press Review", Balkan Insight <<http://www.balkaninsight.com/en/main/news/27560/>> 23. april 2010.

⁶⁸ Ibid

⁶⁹ Maja Zuvela i Miran Jeleneć, "Police battle protesting Bosnian veterans", Reuters, <<http://uk.reuters.com/article/idUKTRE63K3AG20100421>> 21. april 2010.

⁷⁰ Dženana Halimović, 2010. "Sastanak boračkih predstavnika i premijera Federacije BiH bez rezultata", Radio Slobodna Evropa, <http://www.slobodnaevropa.org/content/boracke_organizacije_vlada_protesti/2029284.html> 30. april 2010.

⁷¹ Ibid

⁷² Kendra Gregson, 2000. Veterans Programs in Bosnia-Herzegovina. World Bank, 12-13.

⁷³ Amnesty International, (pogledati fusnotu 40) na stranici 65.

⁷⁴ UNDP BiH, (pogledati fusnotu 43) na stranici 37.

⁷⁵ Intervju sa Orhanom Nikšićem, Svjetska banka, glavni ekonomista za BiH, maj 2010.

⁷⁶ Intervju sa Martinom Frančevićem, Federalno Ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Odjel za vojnu evidenciju, maj 2010. godine.

⁷⁷ Zakon o provođenju kontrole zakonitosti korištenja prava iz oblasti branilačko-invalidske zaštite ("Službene novine Federacije BiH", broj 82/09).

⁷⁸ Pogledati fusnotu 60.

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Intervju sa Orhanom Nikšićem, pogledati fusnotu 76.

⁸¹ Ured za reviziju institucija u FBiH, april 2010. (Broj: 03-23/10) Izvještaj o reviziji finansijskih izvještaja Federalnog Ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata na dan 31. 12. 2009. godine, str. 4.

⁸² Ured za reviziju institucija u FBiH, april 2010. (Broj: 03-20/10) Izvještaj o reviziji finansijskih izvještaja Federalnog Ministarstva rada i socijalne skrbi na dan 21. 12. 2009. godine, str. 4 i 13.

⁸³ Intervju sa Anikom Kostić, Esmom Palić i Aišom Kulovac, Federalno Ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Odjel za zaštitu invalida i civilnih žrtava rata, maj 2010.

⁸⁴ Ured za reviziju institucija u FBiH, (Pogledati fusnotu 82) na stranici 17.

⁸⁵ Ibid str. 12-13; Intervju sa Anikom Kostić, Esmom Pašalić, Aišom Kulovac, pogledati fusnotu 83.

⁸⁶ Ibid: Intervju sa Anikom Kostić, Esmom Pašalić, Aišom Kulovac.

⁸⁷ Pogledati fusnotu 49.

⁸⁸ Intervju sa Ivanicom Španić-Rakić, Republika Srpska, Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite, maj 2010.

⁸⁹ Pogledati fusnotu 49 i Kendra Gregson (pogledati fusnotu 72) na stranici 13.

⁹⁰ Član 4. Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata, ("Službeni glasnik Republike Srpske", 24/10).

⁹¹ Vaša Prava, 2007. "Analiza zakonskih rješenja u Bosni i Hercegovini po osnovu postojanja anti-diskriminatorskih i/ili diskriminatorskih odredbi", <http://www.vasaprava.org/Documents/PublicRelations/VPBiH-pregled_zakonskih_rjesenja_u_bih_po_osnovu_postojanja_antidiskriminatorskih_odredbi.pdf> Vaša Prava: Sarajevo, juli 2007. godine.

⁹² Član 7. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom, Službene novine FBiH 36/99 i Član 36. Zakon o pravima ratnih veterana i njihovih porodica ("Službene novine FBiH" 33/04).

⁹³ Član 15. Zakon o pravima boraca, vojnih invalida i porodica poginulih boraca odbrambeno-otadžbinskog rata Republike Srpske, ("Službeni glasnik Republike Srpske": 55/07).

⁹⁴ Presuda Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine broj: U-22/04, od 4. maja 2005. godine.

⁹⁵ Ibid

⁹⁶ Član 5. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom, ("Službene novine FBiH" 39/06).

⁹⁷ Amnesty International (pogledati fusnotu 40) na stranice 44-46.